

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקחלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת חוקת

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת חוקת

מפתח העניינים

זמני תשובה ממשמשיין ובאין / אשר אין בה מום - אשר לא עלה עליה עול / אין מי שיודע עד היכן מגיע עומק הדין / התביעות הדקות שהיו על אבותינו / הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה / עסק התורה והתבוננות המוסר מביאה את האדם לעבודת ה' / זאת חוקת התורה - התורה חוקקת ועושה רושם בלבו של אדם

מפתח חידושי תורה

- א. בענין מיתת צדיקים מכפרת..... יט
ב. בענין בארה של מרים..... כה

מפתח שנות חיים

- קס. פרק שירה..... כח
קסא. פרשת האזינו..... לא
קסב. פרשת התוכחה..... לד
קסג. צדקה..... לד

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין מיתת רוצח בסייף..... מא
ב. בענין כהן גדול היוצא בבגדי כהונה מחוץ למקדש..... מב

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יוסף בן אסתר
שמועון בן עליה	יפה בת עליה	יעקב בן עליה
סימי בת חנה	אליהו מאיר בן סימי	מרגלית בת סימי
מסעוד בן אסתר	מסעודה בת חסיבה	פיבי בת חסיבה

תנצב"ה

זמני תשובה ממשמשיין ובאין

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני מעט בענינא דיומא ובעניני הפרשה.

אנחנו נמצאים עכשיו בראש חודש תמוז. יהי רצון שהחודש הזה יהיה סוף וקץ לכל צרותנו, תחילה וראש לפדיון נפשנו, בכלל ובפרט, ברוחניות ובגשמיות, אמן.

ידוע הרמז שדרשו רושמי רשומות, ראשי תיבות תמוז - זמני תשובה ממשמשים ובאים. הנה חלפה ועברה לה שנה במהירות, וכבר בעוד שלשה חודשים אנחנו נמצא את עצמנו בראש השנה. רבינו החפץ חיים דקדק במה שאמר שלמה המלך החכם מכל אדם בספר קהלת (ג, ב), 'עת ללדת ועת למות', למה אין כתוב כאן 'עת לחיות'?! אלא, אמר החפץ חיים, שלחיות אין זמן... (חפץ חיים פרשת בלק דף ר"ג). אדם נולד, ותיכף לאחר מכן הוא כבר מת... הזמן עובר וחולף במהירות עצומה, ותוך זמן קצר מאוד אנחנו נמצא עצמנו בראש השנה. לכן כבר עכשיו אנחנו צריכים להתחיל להתכונן ולהכין את עצמנו, ולא לומר 'יש עוד זמן' ולדחות את זה.

אשר אין בה מום - אשר לא עלה עליה עול

בפרשה: וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול. פרה אדומה היא חוקה, וכמו שמביא רש"י, חוקה חקקתי וגזירה גזרתי, 'ואין לך רשות להרהר אחריה'. לא התגלה לנו טעם המצוה של פרה אדומה, אבל אנחנו עושים את מצוות ה' יתברך בין אם אנחנו מבינים את הטעם בהם ובין אם אין לנו בהם הבנה והשגה. וזהו גדר העבד הנאמן, שעושה מה שהצטווה בלי לחשוב חשבונות אם הוא מבין את טעם ציווי רבו או לא.

אמנם יש כאן רמז בפסוק, שאותו אנחנו צריכים לקחת אלינו, במה שנוגע לנו לקניני העבודה. על המילים 'ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול', מובא בספרים ביאור יקר בשם החוזה מלובלין^א. אמר החוזה מלובלין, הפסוק

^א. החוזה מלובלין נפטר לפני כמאתים שנה, בתשעה באב תקע"ה. הוא היה אדמו"ר לאדמורי"ם, וכל גדולי הדור שבזמנו, אדמורי"ם לאלפי חסידים, היו מסתופפים בצלו ובאים לשמוע ממנו דברי אלהים חיים. לא לחנם הצמידו לו את התואר הזה 'החוזה מלובלין', ולכאורה הלא זה תואר שמתאים יותר לתקופת הנביאים, ועל מי שמענו בדורות האחרונים שיקראו שמו 'החוזה'?! אבל כך מקובל שמו בכל הספרים ובכל דברי הימים, וקול המון קקול ש-ד', אם כך כולם קוראים לו, כנראה שיש דברים בגו. ואכמ"ל.

הזה רומז לסוג מסוים של אנשים. יש בני אדם שתמיד חושבים על עצמם שהם כלילי השלמות, ותמיד תוכל לשמוע שהם טוענים 'מה רוצים ממני', 'מה לא בסדר אצלי', כי כשהם בוחנים את עצמם הם תמיד רואים ש'אין בו מום', הכל חלק אצלם ואין בהם שום דופי. אמר החוזה מלובלין, אם יש מצב כזה של 'אין בה מום', כשאדם רואה את עצמו כשלם בכל פרט, דע לך, כי מהיכן זה נובע?! למה זה כך שאדם רואה את עצמו כמושלם?! מפני ש'לא עליה עול'. הוא עוד לא נכנס בקניני העבודה ולא למד עדיין מהו עול תורה ומצוות. כי אם היה אדם יודע מהו עול תורה ומה חובתו בעולמו, תמיד היה בוחן את עצמו איך הוא עדיין חסר משלימות, ואיך הוא יכול להוסיף, לשפר ולתקן.

והוא היה נאה דורש ונאה מקיים. לדוגמא, כשהיה החוזה מלובלין אומר 'עלינו לשבח' והיה מגיע אל המילים 'להפנות אליך כל רשעי ארץ', היה מוסיף ואומר 'ובכללם, יעקב יצחק בן מוטל', שמו הקדוש שלו עצמו. אנחנו כשאומרים 'עלינו לשבח', מה אנחנו מכוונים במילים האלו?! על הכושים באנגולה וכיוצא בזה, אותם אלו שרחוקים כרחוק מזרח ממערב מאור התורה ולא יודעים ולא שומעים כלום על היהדות, שהם יתקרבו לאל חי. אבל הוא, שהיה איש אלהים קדוש וכל הגדולים היו שותים ממימיו, כשהיה אומר את המילים האלו היה מבקש על עצמו. למה? - כי הרגיש שהוא עדיין חסר והעבודה המוטלת לפניו עוד גדולה היא. הוא לא היה אומר 'ברוך השם, אני כבר הגעתי אל השלימות', אלא אדרבה, היה מכוון על עצמו במילים האלו 'כל רשעי ארץ', כי תמיד הסתכל מה חסר לו בעבודת ה' ומה יכול הוא עוד לתקן.

יש אחד שגם כן מזכיר את עצמו במילים 'להפנות אליך כל רשעי ארץ', אבל מזכיר יחד אתו גם את השכן שלו, לקיים מה שנאמר (ברכות לד.) 'כל המתפלל על חבירו הוא נענה תחילה'... זו מעלה מזוייפת היא. החוזה מלובלין לפי רום גדולתו קדושתו וחסידותו באמת הבין כמה מוטל עליו חומר העבודה, ובאמת הרגיש כך שעדיין הוא רחוק וחסר הרבה בעבודת ה'.

זו אצלנו עיקר הבעיה, שאדם לא מכיר במה שהוא מחוייב. המשפט הראשון של כל עובד אלוקים, כמו שכותב המסילת ישרים, הוא: יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה

החוזה מלובלין היה מלאך ה' צבאות, וראו איך שרוח הקדש מופיעה בבית מדרשו. לעת זקנתו נפל ונחלה, והשונאים שהיו לו בעיר - שהרי 'אין משה שלא יפגע בו קרח' (כרם הצבי פרשת קרח דף קמ"ז בשם החתם סופר זצ"ל) - כששמעו שהוא נפל, שמחו מאד ואמרו 'יופי, כשהרב ימות נעשה סעודה ונערך משתה לכבוד המאורע'. ספרו את זה לחוזה מלובלין, והוא הגיב ואמר, 'אני מבטיח לכם שכשיגיע זמני להסתלק מן העולם, גם מים הם לא ישתו'. ואכן כך היה, הוא נפטר **בתשעה באב**, זמן שכל ישראל מענים את גופם ממאכל ומשתה.

שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו. הדבר הראשון במעלה הוא שתדע ותרגיש שאתה חייב בעבודת ה'. הרבה פעמים אדם מרגיש שכולם חייבים לו, אבל הוא לא מרגיש שחייב בעצמו. ומדוע? - כי 'לא עליה עול'. אם הוא היה נכנס יותר בעבודת ה' ומקבל עליו את העול, אם היה מתבונן מהו עומק דין שמים האיום והנורא, היה מרגיש יותר את גודל העבודה המוטלת עליו.

אין מי שיודע עד היכן מגיע עומק הדין

כשהמסילת ישרים מדבר (פרק רביעי) על עניני הזהירות, הוא כותב הערה לכל ההמון על הענין הזה של גודל וחומר עבודת ה', עד היכן מגיעה. וכך הוא כותב: **ההערה לכל ההמון, הנה היא בענין השכר והעונש עצמם בראות עומק הדין עד היכן מגיע, לאדם יש תפיסה מוטעית. אדם אומר, 'הרי הקב"ה הוא רחמן ומלא רחמים, ואם כן אני כבר אוכל להסתדר אתו במשפט. אני אוכל לבכות קצת, לומר ש'לא התכוונתי', 'שכחתי' וכיוצא בזה'. כל זה טעות, כי 'מלך במשפט יעמיד ארץ' (משלי כט, ד), הקב"ה הוא מלך אוהב צדקה ומשפט, ויש את עומק הדין, אשר באמת ראוי להודיע ולתתחרד תמיד כי מי יעמוד ביום הדין ומי יצדק לפני בוראו באשר השקפתו מדקדקת על כל דבר קטון או גדול. אין ויתור בשעת הדין. כל זמן שאדם חי הוא יכול לעשות תשובה, אבל בשעת הדין אין מוותרים מאומה והכל בא בחשבון, דבר קטון כגדול. הרמב"ם באגרת תימן ובעוד מקומות כותב, שאל לו לאדם לחשוב 'בטח לא יתבעו אותי על הדברים הקטנים, אלא רק על הדברים החמורים שעשיתי, וקים ליה בדרכא מיניה', מפני שזו טעות גדולה היא, כי בשמים הכל בא ועולה בחשבון, וגם הפרטים הכי קטנים באים למנין בעת הדין וגם עליהם דנים ומחייבים.**

ירבעם בן נבט היה מגדולי המכעיסים את הקב"ה, חוטא והחטיא שהעביר ביד חזקה ובורוע נטויה עשר שבטים מעם ישראל לשמד. ירבעם העמיד את העגלים בदन ובבית אל כדי שיעבדו להם ישראל, ואמרו רז"ל (עיין סוטה מ"ז א' ופסיקתא רבתי פ"ג) שהעמיד כל עגל על ידי כישוף באוויר, והיה העגל צועק 'אני ה' אלהיך', וההמון כשהיה רואה דבר כזה היה נמשך אחרי זה. אחד כזה שחטא והחטיא באופן כזה, אין ספק שעונשו רע וזר, ומי יודע, אולי עד עצם היום הזה עדיין נשפט הוא באש הגיהנם הדלוקה. אומר הרמב"ם, אל תחשוב שיתבעו את ירבעם בן נבט רק על העוונות החמורים שלו שחטא והחטיא את ישראל, כי גם על הפרטים הקטנים הוא יתבע. אם פעם אחת לא ישב בסוכה, גם את אלו יביאו במשפט. מפני שנכון שעשה את כל העבירות החמורות, אבל עדיין אין ויתור ואין שכחה על כל פרט ופרט.

הוא שאומר הרמח"ל, מי יעמוד ביום הדין ומי יצדק לפני בוראו, אשר השקפתו מדקדקת על כל דבר, קטון או גדול. ומי שיתבונן בעומק הדין, שזה לא דבר קל בעבורנו מפני שזה

נסתר מעינינו ואנחנו לא רואים את זה בחוש מולנו, אז יזדעזע ויהיה חרד תמיד. וכך אמרו רבותינו (חגיגה ה:), 'ומגיד לאדם מה שחו' (עמוס ד, ג), אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת הדין. שום דבר לא נאבד, וכל דבר ודבר בא בחשבון.

בספר חסד לאברהם (מעין ב' נהר י"ט) מביא את דברי הזהר הקדוש (פרשת שלח לך דקס"ט ע"א), שכל דבר נכתב ונרשם, ואפילו זקן שהולך עם מקל ובזמן הליכתו עם המקל נשמע רעש חביטת המקל בקרקע, אף זה נרשם בשמים. בשביל מה? - אין לדעת, אבל רואים ששום דבר לא נאבד אלא הכל נרשם ונשמר בשמים, ויש על זה שכר או עונש חלילה. אמרו רבותינו (במות קכא:), 'וסביביו נשערה מאד' (תהלים נ, ג) - מלמד שהקב"ה מודקדק עם חסידיו כחוט השערה. רבותינו דרשו 'נשערה' מלשון שערת הראש, שהיא דקה מן הדקה ובקושי אפשר לראות אותה, אבל גם זה נמדד ועולה לחשבון.

התביעות הדקות שהיו על אבותינו

ומביא המסילת ישרים כמה דוגמאות, המחרידות כל לב. **אברהם**, הוא **אברהם האהוב לקונו**, אנחנו צריכים לתאר לעצמנו מי הוא אברהם אבינו, שהכתוב מכתיר אותו בתואר 'אברהם אוהבי' (ישעיה מא, ח). יש עוד ילוד אשה שזכה לתואר הזה!! ונקרא שמו 'אברהם העברי' (בראשית יד, ג) לפי שכל העולם כולו היה בעבר אחד של הנור ו**אברהם** עמד בעבר השני ולא נטה אחרי כל אנשי דורו (בראשית רבה מב, ח), אלא אדרבה, הוא הוא שנטע ושתל אמונה בלב הבריות כל חייו, וכל תכלית חייו היתה לפרסם את האמונה בלב ההמון ולהקנות לאל עליון שמים וארץ, ועם כל זה, **לא פלט מן הדין מפני דברים קלים שלא דקדק בהם**. **אברהם** אבינו עם כל מעלתו העצומה הנוראה והנשגבה, נתבע על פרטים קטנים שלא דקדק בהם. כגון, **שאמר** (בראשית טו, ח) '**במה אדע**', אחד שמבטיחים לו איזו הבטחה והוא שואל 'במה אדע' זה עוון!! אבל הקב"ה אמר לו, בגלל ששאלת 'במה אדע', חייך, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה, כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה פמ"ו). איזה חטא היה כאן!! אנחנו לא יכולים להבין, אבל זהו 'וסביביו נשערה מאד', זו תביעה על דקדוק ועל פרט קל שבקלים.

עוד מצאנו אצל אברהם, שכרת ברית עם **אבימלך בלא ציווי של מקום**, כשאבימלך הפלשתי מלך גרר ראה איך שאברהם אבינו מצליח בכל מה שעושה, בא לכרות אתו ברית. אמר לו הקב"ה חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות. עד שיעמוד מלך בישראל, יקח זמן רב, שבע דורות. למה? כיון שכרת אברהם ברית עם אבימלך בלי ציווי מה'. ולכאורה, מה יש? על מה התביעה? בא כאן מלך גרר, וביקש להעמיד שבע כבשות ולכרות אתו ברית, למה לא!! אבל אנחנו רואים שהיתה על זה תביעה, אפילו על האדם הגדול שבענקים כאברהם אבינו, ונענש על זה.

זה היה באברהם, וכך גם מצאנו ביעקב. יעקב, על שחרה אפו ברחל שאמרה לו (בראשית ל, א) 'הבה לי בנים', אמרו במדרש וזה לשונם (בראשית רבה, עא, ז), 'אמר לו הקב"ה, כך עונים את המעוקות?! נכון שהחסרון מצידה ולא מצידו, שהרי היו ליעקב כמה בנים מנשים אחרות וכמו שבאמת אמר לה, מכל מקום היא באה ואומרת 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי', כביכול כך החסרון ואתה צריך להביא לי בנים. לכאורה היא לא צודקת, אבל עדיין היתה התביעה על יעקב 'וכי כך עונים את המעוקות?! נכון שהיא לא צודקת, אבל סוף סוף היא בצער, 'ואין אדם נתפס בשעת צערו' (בבא בתרא טז:). אדם שנמצא בצער, צריך לדעת איך לענות ולהשיב לו, ברגישות ובהירות. אמר הקב"ה ליעקב, חייך שבניך עומדים בפני בנה. אותם בנים שאתה אומר לה שיש לך מנשים אחרות, יעמדו לפני בניה של רחל, יוסף הצדיק. כמה צער נגרם ליעקב בסיפור הזה של מכירת יוסף, מציאת הגביע אצל השבטים ושאר המאורעות. מדוע היה כל זה? - מפני התביעה על הפרט הזה: 'כך עונים את המעוקות?.'

עוד מובא במדרש, אמר לו הקב"ה כשנתן את דינה בתיבה, יעקב אבינו הסתיר את דינה בתוך התיבה, כדי שלא יקחנה עשיו. יש אנשים שאצלם 'ראיה בעלמא קני', וכשהם רואים דבר הם כבר קונים אותו... יעקב אבינו הכיר היטב את אחיו עשיו, ולכן הסתיר את דינה בתיבה כדי שלא יקח אותה. אף על פי שבוודאי כוונתו של יעקב היתה לטובה, אך לפי שמנע חסד מאחיו אמרו במדרש (בראשית רבה פ, ד), 'אמר לו הקב"ה 'למס מרעהו חסד' (איוב

ב. הגאון רבי חיים עוזר גרודז'נסקי מוילנא זצ"ל היה אביון ורובן של ישראל בזמנו, וכל מי שנוקם לאיזו עזרה בכל תחום, בין אם היה זה עזרה פרטית לבחור ישיבה או ליתום ולא למנה ובין אם היה זה עזרה כללית עבור ישיבה וכדומה, כולם ידעו שאצלו הדלת פתוחה והוא מוסר נפש כדי לעזור ולסייע לכל נצרך. עד כדי כך היה מפורסם שמו בענין הזה, שכשהיו כותבים לו מכתב לא היו צריכים לכתוב את הכתובת המדויקת שלו, אלא היה מספיק לכתוב על המעטפה 'לכבוד רבי חיים עוזר, רוסיה', והדוורים כבר היו יודעים לאן מוגעים המכתבים האלו, המריצים אליו בקשות לעזרה וסיוע מכל רחבי העולם.

ספרו שפעם אחת נכנסה אצלו אלמנה אחת, והתחילה לבקש ממנו בקשות רבות, בקשה אחרי בקשה. שיעורים שיעורים יש בדבר. יש נשים שנטלו תשעה קבין של שיחה, אבל יש נשים שנטלו גם עשרה... רבי חיים עוזר יושב ומדבר איתה כפי כוחו, מרגיע אותה ומפייס אותה, ומקבל על עצמו לעזור ולהשתדל לה במה שהוא יכול. וככל שהוא מרגיע אותה ומדבר על לבה, כך היא ממשיכה לבקש עוד ועוד בקשות, חוזרת שוב ושוב על אותם דברים, ולא גומרת לדבר. היה שם אחד שראה כמה שהיא מנדנדת וכמה שהיא חוזרת על הדברים שוב ושוב בשידור חוזר, והתחיל לגעור בה 'די, מספיק!'

כשראה את זה רבי חיים עוזר נעמד כולו כשהוא נסער, וצעק על אותו אחד 'שקט! הרי זו סכנה! הרי זו אלמנה!'. 'וכי כך עונים את המעוקות?' אנחנו לא יודעים מהו סבל של אנשים עד היכן מגיע, כל שכן צער של אלמנה, וגם אם אתה צודק - צריך לדעת איך לדבר ואיך לענות.

ו, יד), לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נישאת לערל, לא ביקשת להשיאה דרך היתר, הרי היא נישאת דרך איסור.

את דברי המדרש האלו, צריכים להבין. הרי מי מאתנו היה רוצה לעצמו חתן כמו עשיו?! אדם רוצה לקחת לבתו חתן תלמיד חכם וירא שמים, ובגמרא בסוף מסכת כתובות (דף קיא:) אף אמרו שמי שיש לו חתן תלמיד חכם הרי הוא מחובר לשכינה. יעקב אבינו מסתיר את דינה כדי שלא תפול בחלקו של עשיו הרשע, מה רע בזה?! אבל אנחנו רואים שיש כאן טענה על יעקב אבינו, 'למס מרעהו חסד', על אף שכוונתו של יעקב היתה לטובה, ולמרות שאף אחד לא רוצה חתן כעשיו, מכל מקום הקב"ה אומר ליעקב, הלכת ומנעת חסד מאחיד, ומכיון שלא השאת אותה לעשיו המהול, תלך ותנשא למי שאינו מהול ובדרך איסור, אצל שכם בן חמור.

התביעות והדקדוקים האלו הם דקים מן הדקים, אשר אנחנו בעינינו לא יכולים בכלל להבחין בהם, אבל הוא שאומר הרמח"ל, כשתבונן תראה עד היכן עומק הדין מגיע. יעקב אבינו הוא בחיר שבאבות והוא חקוק בכסא הכבוד, ועם כל זה יש עליו תביעה במה שענה לרחל מה שענה ובמה שהחביא את דינה בתוך התיבה.

הקב"ה מודקדק עם צדיקים כחוט השערה

בך הולך הרמח"ל ומביא עוד ועוד דוגמאות של קדושי וחסידים עליון, אבותינו הקדושים, איך שנתבעו בתביעות דקות מן הדקות. יוסף הצדיק לפי שאמר לו לשר המשקים (בראשית מ, יד) **'כי אם זכרתני אתך'**, נתווספו לו שתי שנים. יוסף ישב עשר שנים בבית הסהר, ולא סתם בבית סהר, אלא במצרים. אם מצרים עצמה היתה טמאה ומשוקצת 'ערות הארץ', קל וחומר בן בנו של קל וחומר, בית הסהר שם, אלו אנשים ואלו טמאים ומשוקצים היו שם. ולא יום אחד או יומים, אלא עשר שנים שלמות סבל יוסף בבית הסהר תוך שהוא נדרף ומעונה על לא עוול בכפו, וכמו שאמר הכתוב (תהלים קה, יח) 'ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו', ודרשו רבותינו (מדרש תנחומא וישב ט') שהמרשעת ההיא, אשת פוטיפר, היתה באה גם לבית הסהר ומענה ומצערת אותו שם.

עשר שנים יושב שם יוסף, והנה מגיע הסיפור עם החלומות ויוסף עושה חסד עם שר המשקים ופותר לו את חלומו לטובה, ואכן החלום מתקיים ככל הפתרון של יוסף. אומר לו יוסף לשר המשקים, הלא אני יושב כאן בבית הסהר תקופה ממושכת על לא עוול בכפי, אנא ממך רחם עלי, וכשתצא ותחזור להיות מן היושבים ראשונה במלכות אצל פרעה, תזכיר אותי ותגמול לי טובה. על זה אמרו רבותינו, בגלל שתי התיבות האלו שאמר יוסף לשר המשקים 'וזכרתני עמך', קיבל עונש, להיות בבית הסהר עוד שנתים נוספות.

ולכאורה, וכי יש עוון בזה?! וכי אין לו לאדם לעשות השתדלות?! אדם לא יכול לבקש מחבירו בגדר ההשתדלות המותרת, 'בבקשה לך ותזכיר אותי אצל פלוני לטובה'?! אך אמרו רבותינו, יוסף הצדיק לפי גודל צדקותו ומעלתו ולפי מידת הבטחון העצומה שהיתה לו, 'וסביביו נשערה מאד', היתה עליו תביעה. אתה שיודע נאמנה שהקב"ה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות והוא מגלגל את כל הגלגולים ופועל את כל המאורעות, צריך לסמוך עליו בלבד ולא להשתדל אצל אחרים. ולכן נענש יוסף וקיבל עוד שנתים בבית הסהר.

עוד אמרו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פל"ט) אצל יוסף, למה נתקצרו לו עשר שנים?! הלא יוסף היה צריך לחיות מאה ועשרים שנה, ולא חי אלא מאה ועשר שנים, לפי שנחסרו ממנו עשר שנים. מדוע? **כיון ששמע 'עבדך אבינו' ושתק.** כשבאו אליו האחים ואמרו לו כל הזמן 'עבדך אבינו' 'עבדך אבינו', יוסף שתק. חמש פעמים אמרו לו האחים 'עבדך אבינו', והמליץ שהיה בינותם תרגם את זה בכל פעם כך שיצא שיוסף שמע את זה עשר פעמים, ולכן הוא נענש והתקצרו חייו בעשר שנים. ולכאורה, מה יכול היה יוסף לעשות?! וכי כל מה שעשה יוסף עם האחים, היה בשביל עצמו ובשביל כבודו?! הרי הוא עשה את כל זה מפני שהיו צריכים החלומות להתקיים, והיה יעקב צריך לרדת למצרים בגלל הגזירה שנגזרה על אברהם 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך', ואם לא היה יורד יעקב בשביל יוסף היה יורד לשם בשלשלאות של ברזל, כמו שאמרו רבותינו (שבת פט:). ואם כן יוסף הולך בדרך היושר והצדק, ולמה הוא אשם במה שהאחים אומרים 'עבדך אבינו'? מה הוא יכול לעשות?! הרי הוא מוכרח לשתוק! - אך עם כל זה, כיון שיש כאן סרך של פגיעה וחסרון בכבוד אב, הפסיד עשר שנים מחייו.

עשר שנים זה הפסד עצום. אצל ההדיוטות הזמן הפקר, אבל אצל הצדיקים שעיניהם בראשם ויודעים הם ש'אין אבדה כאבדת הזמן' (כלשון מדרש שמואל אבות ה, כג), הזמן יקר מכל יקר. מי יודע כמה התקרבות להקב"ה יכל יוסף הצדיק לקנות בעשר השנים האלו,

ג. ספרו בשם הגאון רבי חיים זייע"ק זצ"ל, שפעם היה יהודי אחד בעיר ראדין שנפל למשכב ונטה למות. הלכו ועשו בעבורו מגבית. איזו מגבית?! מגבית של חיים. הלכו ובקשו מאנשים שיתרמו מחייהם עבורו, כדי שימשיך לחיות. כמה נותנים?! יש אחד שנותן חמש שנים, יש אחד שנותן שלוש שנים, וכיוצא בזה. אומרים שפעם היה ליצן אחד שאמר שהוא נותן שלשים שנה. שאלו אותו, 'מה אתה אומר, כל כך הרבה שנים אתה נותן?' והוא ענה: 'לא את שלי נתתי, אלא את של אשתי'...

מכל מקום כך הלכו ואספו לאותו אחד חיים, ובאו גם אצל רבינו החפץ חיים זצ"ל. אמרו לו, 'כבוד הרב, כך וכך מעשה, פלוני אלמוני נמצא במצב קשה וזקוק לרחמי שמים, ועכשיו אנחנו עושים עבורו מגבית של חיים. כמה כבוד הרב נותן?! ישב החפץ חיים והתחיל חושב, וראו איך שהחפץ חיים מעיין בדבר כאילו הציגו לפניו שאלה סבוכה וקשה, כשהוא שוקל עם עצמו בעומק העיון לכאן ולכאן. אחרי

אבל היתה עליו התביעה הזו. נכון שהוא לא אמר 'עבדך אבינו' אלא רק שתק, ונכון שהיה אנוס, אבל כבר מצאה מידת הדין מקום לתפוס בו.

דוד, לפי שקרא לדברי תורה וזמירות, נענש. כך כתוב בגמרא, שבגלל שדוד אמר (תהלים קיט, נד) 'זמירות היו לי חוקיך', אמר הקב"ה לדוד, 'דוד, זמירות אתה קורא לדברי תורה?!' ונענש דוד. במה נענש? - נכשל בדבר עווא ונתערבבה שמחתו. ארון הברית היה מושלך בשדה פלשתים, והיתה תביעה בשמים על כלל ישראל שהם לא טורחים להוציא את הארון מידי הטמאים האלו. ואמרו במדרש (מדרש שמואל יב, ג), אמר הקב"ה, 'לו תרנגולת שלכם היתה בורחת, הייתם זונחים אותה? הלא כמה מבואות היית מחזר אחריה!' הרי אחד שהיתה נאבדת לו תרנגולת היה מגייס אנשים ויוצא אחריה לחיפוש נרחב, ואיך זה שאת ארון הברית אתם לא לוקחים מידי הטמאים הפלשתים?! הלא דוד לסלק את התביעה הזו ויחד עם כל ישראל יצא להביא את הארון לירושלים.

רוב עמל ויגיעה, אמר להם החפץ חיים: 'אני יכול לתת מעצמי דקה אחת'. למה רק דקה אחת? - מפני שהוא יודע מהו הערך של הזמן ומה אפשר להספיק ולנצל בכל רגע. ההדיוטות שגור על לשונם הביטוי 'צריך לשרוף את הזמן', ולאלו באמת מה אכפת אם לנדב שנה או חמש שנים? - אבל רבותינו ידעו והעריכו את הזמן.

ד. התביעה הזו עומדת ומחייבת כל אחד ואחד מאתנו. אדם צריך לראות איך הוא מתייחס לענינים הרוחניים שלו. האם הוא מתייחס אליהם בכבוד לכל הפחות כמו אל הקנינים הגשמיים שלו, או שעל הענינים הגשמיים שלו הוא דואג, בעוד על קניני הנצח הוא לא חושב ומפקיר אותם.

רבי חיים פלאגי זצ"ל הביא דוגמא מצויה, באחד כזה ששומר ודואג על נקיון הבגד שלו יותר מעל כל דבר. אם יש בבגד שלו ספק כתם, מיד הוא נשלח אחר כבוד למכבסה. מדוע?! כי לא יתכן שיהיה הבגד שלו מלוכלך. והוא מוסיף ואומר, 'הרי הלכה פסוקה היא (שבת קיד.) שתלמיד חכם אסור שיהיה רבב על בגדו...' הסבא מנובהרדוק זצ"ל היה אומר, נכון, אסור שיהיה רבב על בגדו, אבל מה עם הרבב על נשמתו?! זה בסדר שיהיה?! ולפעמים יש על נשמתו של אדם המוני רבבים, ומדוע לא ידאג לנקות את הנשמה שלו, לטהר אותה מכל כתם ומכל לכלוך?!

על כל פנים, אמר רבי חיים פלאגי, הנה לנו אחד שדואג על הבגדים שלו, שיראו תמיד נקיים ויפים. ומה עם הציצית שלו?! איך היא נראית?! לפעמים תמצא לאחד שכל הבגדים שלו נקיים בתכלית הנקיות, אבל את הציצית שלו לא כיבס מאז הבר מצוה...

בתו של רבינו החתם סופר זצ"ל העידה שהיא ואמה היו מכבסות את הטלית של אביה הגדול, החתם סופר זצ"ל, פעמיים בחודש. מדוע? - כי החתם סופר היה מתפלל בהתלהטות הלב וביגיעה נוראה, ובגלל ריבוי הזעה שנגרה מגופו היו צריכים לכבס לו את הטלית פעמיים בחודש. אנחנו לצערנו לא נמצאים בדרגות האלו, ואדרבה, התפילות שלנו הרבה פעמים לצערנו קפואות כמו קרח, אך לכל הפחות

בשעה שלקחו אתם ישראל את הארון והיו שמחים בו, בא הארון להשמט מהעגלה שנשאה אותו. כיון שראה עוזא את הארון בא ליפול, מיהר להושיט את ידו לתפוס אותו. כאן היתה עליו תביעה, וכי אתה דואג להקב"ה?! הלא הארון נושא את נושאי! ומת שם עוזא. התערבבה שמחתו של דוד, כי בשעה הזו שהם נושאים את הארון ומביאים אותו משדה פלשתים, נפל חלל. מדוע קרה כל זה? כיון שדוד המלך השתמש בביטוי כזה של 'זמירות' לדברי תורה. אנחנו לא מבינים מה התביעה בדבר הזה, אבל דוד המלך לפי רום דרגתו ומעלתו נתבע בדבר הזה ונענש.

מיכל, אשת חבר כחבר, אשתו של דוד המלך, לפי שהוכיחה את דוד במה שרקד בחוץ לפני הארון, מיכל רואה את דוד המלך בעלה כשהוא רוקד ומפזז ומכרכר לפני ארון ה', וכמו שכותב הרמב"ם בסוף הלכות לולב (פ"ח הט"ו) שהשמחה במצוות היא מהעבודות היותר נעלות בעבודת ה', ולא כל אחד זוכה לזה. ולכן, כותב שם הרמב"ם (פ"ח הי"ד), לא היו נותנים לכל אחד לרקוד ולשמוח בשמחת בית השואבה, אלא רק צדיקים חסידים ואנשי מעשה היו רוקדים, ושאר העם עומדים ומסתכלים. השמחה במצוה היא עצמה מצוה, והיא מקרבת את האדם אל בוראו. דוד המלך בשעה שמעלה את הארון לירושלים היה קופץ רוקד ומכרכר בכל עוז, ושמעתי מפרשים שהיה עושה 'סלטות', כלשון העם. מיכל אשתו רואה את זה, וזה לא מוצא חן בעיניה. היא חושבת לעצמה שזה לא הנהגה ראויה למלך ישראל שירקוד ויפזז באופן הזה. אומרת לו מיכל, איך אתה מתנהג, 'מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים' (שמואל ב' ו, כב). דוד המלך השיב לה, אבל היא נענשה. בגלל הדיבור הזה שדברה, נענשה שלא היה לה וולד אלא במותה. כל ימי חייה לא נפקדה, ורק ביום האחרון לחייה נולד לה וולד. מדוע? כי אחד כזה ששמח במצוה צריך לעודד אותו, ולא לבוא עליו בדברי תוכחה.

והנה, היא לא דברה לשון הרע ולא עשתה עוון חמור, ואף על פי כן היתה כאן תביעה דקה על מה שאמרה לדוד, ונענשה במה שנענשה.

חזקיהו, אותו חזקיהו שהגדיל תורה בישראל, וכמו שאמרו (סנהדרין ד:), שמדן ועד באר שבע לא מצאו **תינוק ותינוקת** שלא היו בקיאים בכל דיני טומאה וטהרה, המקצוע היותר קשה שיש בתורה. אותו חזקיהו שביקש הקב"ה לעשות אותו משיח (סנהדרין ד:), נגזר

מידי פעם היה מן הראוי שכל אדם ידאג לכבס את הטליתות והציציות שלו. לפעמים אתה יכול לראות בבית הכנסת טליתות של אנשים, שאתה מסופק בהם אם קבלו אותם ירושה מאבותיהם... אם אתה דואג כל כך על הבגדים שלך שיראו נקיים וללא רבב, איך זה לא תדאג על בגד של מצוה, שיהיה מכובד ונאה? על זה יש את התביעה הזו של הקב"ה, הלא על תרגולות שהיתה נאבדת לך היית טורח ומתאמץ כדי להחזיר אותה, ואיך זה שאת ארון ברית ה' הזרוק בשדה פלשתים, אתה לא שם על לב?

על בניו להיות סריסים בהיכל מלך בבל. מדוע? מפני שכשהגיעה המשלחת של שרי מלך בבל אל חזקיהו, הראה להם את בית נכותה. כלומר, הוא הכניס אותם והראה להם את האוצרות שיש לו בבית גניזו. אמר לו הקב"ה (מלכים ב כ, יח), ככה אתה עושה? - חייך שהצאצאים שלך, דניאל חנניה מישאל ועזריה, יצטרכו להיות סריסים ומשרתים אצל נבוכדנצר. ולכאורה, איזה עוון יש בזה?! המלך פותח את בית האוצרות שלו ומראה להם מה שיש בו. מה איסור יש בדבר?! אנחנו לא יכולים להבין את זה, אבל הקב"ה יש לו חשבון אחר, 'עומק הדין מי ישרונו', והוא מעלה בדין ובמשפט על כל נעלם.

תנו רבנו, שבעה דברים מכוסים מבני אדם, ואחד מהם הוא עומק הדין (פסחים נד:). אין אנחנו יכולים להבין ולדעת את כל הדקויות שיש בדיני שמים, וכמו שראינו בכל המעשים שהביא המסילת ישרים מקורות אבותינו. ומוסיף המסילת ישרים, ורבים כאלה מאד. ואמרו במסכת חגיגה (ה.), רבי יוחנן כד הוה מטי להאי קרא הוה בכי, האמורא המפורסם רבי יוחנן שהיה ראש ישיבה בארץ ישראל שמונים שנה כמו שכתוב באיגרת רב שרירא גאון (דף פ"ג), והיה ראש הרבנים בארץ ישראל בזמנו, כשהיה מגיע לפסוק הבא היה בוכה בכל פעם. וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר (מלאכי ג, ה). עבד ששוקלים עליו קלות כחמורות תקנה יש לו?! אם מתייחסים אליו בדקדוק עצום ולא מוותרים לו במאומה, ודנים אותו על כל פרט קטן כגדול, איך יוכל להנצל?! וכי תקנה יש לו?! על זה היה רבי יוחנן בוכה.

מי היה גדול כרבי יוחנן. רבי יוחנן היה מרביץ תורה לאלפים, 'גברא דמריה סייעיה', פועל ישועות ומחיה מתים, וכמו שמסופר בגמרא (בבא קמא קיז:) שכשנפטר רב כהנא אמר לו רבי יוחנן 'קום!' והחיה אותו. והלכה כמותו בכל מקום. הוא יושב ובוכה?! לן יאי למבכי! אבל אנחנו רואים כמה דקדוק יש בדין ועד היכן מגיע עומק הדין, וכמה עמוקה היא התביעה על כל פרט ופרט.

ואמרו (בראשית רבה סז, ד) 'כל האומר הקב"ה וותרן יותרו מעוהו', וכך אמרו (חגיגה טז.) אם אומר לך יצר הרע חטא והקב"ה מוחל לך, אל תשמע לו. הרבה פעמים היצר הרע מגיע לאדם ואומר לו, 'אל תדאג, תחטא, והקב"ה הוא רחמן מלא רחמים ויסלח לך. ובכלל, אני אהיה לך לסנגור ואמליץ יושר בעדך'... אוי לו לזה שסנגורו הוא קטגורו.

הוא שפתחנו ואמרנו 'אשר אין בה מום', אם אנחנו לא יראים ולא דואגים, ואם אדם אומר 'הכל בסדר אתי, אות וסימן הוא כי 'לא עליה עול', הוא עוד לא יודע ועוד לא מכיר את עוצם עול עבודת ה', ואת עומק הדין והמשפט על כל דקדוק ועל כל פרט ופרט.

עסק התורה והתבוננות המוסר מביאה את האדם לעבודת ה'

איך יזכה אדם להיות מרגיש קצת את עומק הדין, ולהיות חושב על הדברים האלו ומשים אותם על לבו?! העצה היעוצה היא להיות דבוק בתורה, ובמיוחד בתורת המוסר. הפלא

יועץ (ערך ראש השנה) מביא את הדרשה שהיה דורש הרש"ש קודם התקיעות בראש השנה, ושם מובא שהיה הרש"ש אומר כי כל זמן שאין האדם עוסק בתיקון המעשים ובפשפוש ומשמוש במעשיו על ידי לימוד ספרי מוסר ויראה, הוא יסתכל על עצמו כעל כליל המעלות. אדם יאמר על עצמו, 'מה חסר לי', 'הרי אני מושלם', וכיוצא בזה. אבל כשאדם הוגה ולומד בקביעות בספרי מוסר ויראה המדריכים והמאלפים בינה, המנווטים לאדם את דרכו והמראים לו על מה צריך לתת את הלב ואת הדעת, אז יתחיל למצוא רבבה מימינו ואלף משמאלו מדברים הטעונים תיקון ושיפור. אז, כשהאדם עוסק בספרי מוסר, הוא רואה כמה גדולה העבודה המוטלת עליו, וכמה צריך להשגיח על כל פרט ופרט.

כל אחד יקח את המצוות הרגילות אצלו, ויתבונן ויראה אם באמת הוא עושה אותם כדרך שהקב"ה רוצה מאתנו. למשל, איך אתה מברך את ברכות השחר בבוקר, או את הברכה על כוס מים שאתה שותה באמצע היום? האם אתה מברך באימה ויראה בשעה שאתה מוציא את שם ה' מפיו?! הרי כשאתה מדבר עם אדם גדול מיישראל אתה פונה אליו בכינוי נסתר 'כבודי', או לכל הפחות בלשון רבים 'אתם', וכאן אתה מדבר עם הקב"ה בלשון נוכח 'אתה', איך לא תרגיש שום אימה יראה וחרדה?!

היהודי הקדוש זצ"ל, למה נקרא בתואר הזה 'הקדוש'? כיון שכשהיה מזכיר את שם הוי"ה ב"ה בברכות ובתפילות היו שיניו נוקשות זו לזו מרוב אימה ויראה, עד שלבסוף נשרו כל שיניו. הוא ידע מה המשמעות של הזכרת שם ה' ושל ברכה, ואילו אנחנו מוציאים את הברכה מהפה בלי לחשוב כמעט, ואם מעירים לאדם שהוא מברך בטעות 'בורא פרי העץ' במקום בורא פרי האדמה, הוא מתקן מיד בתוך כדי דיבור ואומר 'בורא פרי האדמה', בלי שהוא מרגיש בכלל שהיה כאן משהו לא בסדר.

רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהיה מלאך ה' צבאות, איזה קבלה קיבל על עצמו, בין הקבלות שקיבל על עצמו להשתדל בהם?! - להשתדל יומיים בשבוע שלא לזרוק ברכה מהפה. אדם שרואה את זה מתפלא, וכי רק יומיים בשבוע?! כנראה זה טעות סופר והכוונה שקיבל על עצמו שבעה ימים בשבוע... אבל לא כתוב שם כך, אלא יומיים בשבוע. הווי אומר שזה לא דבר של מה בכך. אדם חושב 'לא לזרוק ברכה מהפה? זה לא דבר קשה כל כך', ולא היא. נראה איך תאמר את ברכות השחר מחר בבוקר... אדם אומר 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', כשהוא עדיין רדום ובגדר פגרי... אומר את כל הברכות בנשימה אחת, כאילו היו להבדיל עשרת בני המן, וכצורר יריות ממכונת יריה... צריך להשתדל לתקן את הדבר הזה. בשעה שאתה מברך 'הנותן ליעף כח', תזכר איך שאתמול היית כל כך עייף עד שקרסת על המיטה עם הנעלים וישנת, ואילו היום קמת ערני וגייבור כמו אריה. תזכר בזה ותברך בכוונת הלב מתוך שבח והודאה לבורא עולם על החסד שעשה אתך, ואל תחשוב בזמן הזה מה תאכל בארוחת הבוקר...

זו היא דוגמא בעלמא, וכך זה גם כן בכל המצוות שאדם עושה. נכון שאתה מקיים מצוות, ואשריך ואשרי חלקך שזכית לזה, אבל התבונן ותראה האם אתה מקיים אותם כמו שצריך. הנה לנו מהו עומק הדין, אשר כמו שראינו בדברי הרמח"ל גם אבותינו הקדושים לא פלטו מהם. והתפקיד שלנו הוא לכל הפחות בדברים הפשוטים לראות לעשות אותם כמו שצריך, בתכלית הדין וההקדוק.

ובמנו שהזכרנו, אין דרך להתעורר לזה ולשפר את כל זה, אם אדם רחוק מן התורה. מי שרחוק מהתורה הוא רחוק מהקב"ה (זהר הקדוש ח"ג דכ"א ע"א, ודפ"ט ע"ב), ואין לו תקנה. אבל אדם שקשור לתורה, ובפרט אם עוסק גם בספרי מוסר ויראה, ידבק בשכינה ויעיר את לבו לעבוד את ה' כמו שצריך.

וזהו שאמרה הפרשה 'זאת חוקת התורה', ויש לפרש 'חוקת' לשון חקיקה. כי כל תורה שאדם לומד לא הולכת לאיבוד, אלא חוקקת בנשמתו ומשאירה את הרושם שלה, משפיעה על האדם קדושה ויראת שמים טהורה, ומביאה אותו לתיקון מעשיו ודרכיו ומיישרת את דרכו להיות אדם השלם.

זאת חוקת התורה - התורה חוקקת ועושה רושם בלבו של אדם

הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל בספרו נפש החיים (שער ד' פרק ל'), מעיר הערה יקרה. הגמרא אומרת (מגילה כו:): **תשמישי מצוה נזרקים, תשמישי קדושה נגזזין**. למשל, לולב הוא תשמיש מצוה. אנחנו לא יודעים מה אנחנו פועלים בנענועים שלנו, רק מזיזים אותו לכאן ולשם, ואם מצליחים לפגוע אתו גם בחבר מה טוב... אבל אם אדם היה יודע מה הוא פועל בעולמות העליונים בנטילת לולב, היה מפחד להחזיק אותו. ראיתי פעם את חכם סלמאן מוצפי זצ"ל כשהוא מנענע לפי כוונות הרש"ש, ואי אפשר לי לשכוח מראה שכזה. כל הולכה וכל הבאה וכל פרט ופרט עשה ביגיעה עצומה ובכוונה נשגבה, במשך עשרים דקות. ואחרי שהיה גומר לנענע, היה נשכב במיטה בתשישות, מרוב עמל ויגיעה עצומה. על כל פנים, לולב הוא בגדר 'תשמיש מצוה'. כך גם שופר, אף הוא בגדר של תשמיש מצוה. בתשמישי מצוה צריכים לנהוג כבוד אך ורק בזמן קיום המצוה. אחרי שעבר חג הסוכות, אתה יכול לקחת את הלולב הזה שנענעת בו ויצאת בו ידי חובה בחג, ולעשות בו מה שתמצא. אם תרצה לעשות מהלולב מטאטא, אין מניעה לזה. כך גם בשופר, אם אדם רוצה לעשות אחרי זמן המצוה מהשופר משפך, הוא יכול לעשות אותו. ואמנם כתבו האחרונים שאין לנהוג בתשמישי מצוה מנהג בזיון, אבל זהו עיקר הדין.

כך זה בתשמישי מצוה, אבל תשמישי קדושה נגזזין. מהו תשמיש קדושה? אומרת הגמרא דוגמא - ארון ספרים. אחד שיש לו בבית ארון של ספרים, או אפילו ארון שהיה בו רק

ספר אחד, סידור או חומש, ואחרי זמן מה רצה לעשות את הארון הזה ארון של משקאות, כגון שהתרבו אצלו המשקאות, והוא צריך מקום לשים בו עוד בירה, עוד בקבוק יין ועוד שכו' - אסור לו להשתמש לצורך זה בארון הספרים. גם לזרוק אותו ברחוב אסור לו, והוא צריך לקחת את הארון אל בית הקברות ולגנוז אותו שם. הקדושה בתשמישי קדושה היא קבועה, אי אפשר לה לעבור ולכן היא צריכה גניזה. ולכאורה, למה את הלולב אני יכול לזרוק ואילו את הארון ואת הסטנדר אני לא יכול לזרוק אלא צריך לגנוזו! כי הארון היה מחובר לתורה. כיון שהיה מונח בארון ספר של תורה, כיון שלמדת תורה על הסטנדר, חלה עליהם גם כן קדושה ואסור לזרוק אותם.

הוא שאמר הכתוב 'וזאת חוקת התורה'. התורה חוקקת ומשאירה רושם גם על תשמישי הקדושה, ולכן אתה צריך לגנוז אותם. וכך הוא הדין בבית של תפילין וברצועה של תפילין, וגם אם הם נקרעו ולא ראויים עוד לשימוש מכל מקום היות והיו מחוברים אל פרשיות התפילין, התקדשו בקדושה קבועה ונצחית, וצריכים גניזה.

כך זה בשולחן ובסטנדר. ואם כן איך זה באדם שיושב ועוסק התורה, ומכניס לתוך גופו ולבו את התורה?! על אחת כמה וכמה שהתורה תחקוק בו ותשאיר בו רושם אמיתי ונצחי. קדושת התורה לעולם לא פוקעת, ותמיד היא תשאיר בלב האדם השפעה. לכן כשאדם רוצה להתעלות בעבודת ה', להגיע אל מצב כזה שתמיד ידע ויחוש חסר ויבקש להתעלות עוד ועוד, עליו להדבק בעסק התורה. ויחד עם עסק התורה יוסיף התבוננות ועיון בספרי מוסר ויראה, לקיים מה שצווח הנביא ואומר (חגי א, ה) 'שימו לבבכם על דרככם', תוציא את הלב שלך ממקומו ותשים אותו בקדמת הדרך, שיפקח על הדרך בה אתה הולך. יש אחד שהולך הליכה ארוכה, וכל הדרך הארוכה שהלך לא רק שלא הביאה אותו אל היעד שלו, אלא הרחיקה אותו מהיעד. מדוע? - כי הלך לצד השני. על האדם לשים את הלב שיפקח על דרכו, ואין לך דרך להעיר את הלב מלבד עסק התורה וההתבוננות והלימוד בספרי מוסר ויראה.

שמעתי מהרב מאיר קליימן זצ"ל סיפור על הסבא מנובהרדוק זצ"ל, שפעם אחת יצא בחצי הלילה מביתו ברוסיה, כדי להגיע לעיר אחרת ולהפיץ שם את אור התורה. עלו על המזחלה באישון ליל, בחשכה ובעלטה מוחלטת, והתחילו לנסוע חוצה לעיר. שש שעות נסעו עד שזרחה השמש, ואז גלו להפתעתם שהם נמצאים ליד פתח העיר שממנה יצאו. התפלאו, אחרי שנסעו שש שעות רצופות היו בטוחים שכבר הספיקו להתרחק מאות קילומטרים מהעיר, ואילו לבסוף הם מוצאים את עצמם כשהם ליד פתח העיר, בקושי נסעו. מה התברר? - כל הזמן רק הסתובבו מסביב לעיר. נכון, הם טרחו והתאמצו, נסעו בקור ובחשכה, אך לבסוף גלו שכל זמנם וכל יגיעתם היתה לריק, כי הסתובבו כל הזמן סביב העיר.

אמר הסבא מנובהרדוק, זו היא דרכו של היצר הרע. יש אדם שכל החיים שלו הוא רץ, הוא "מתקדם", אך לבסוף אחרי שבעים ושמונים שנה הוא מוצא את עצמו עומד באותה הנקודה. איך קרה הדבר?! הרי הזעת, התאמצת והשתדלת! אין זה אלא כי היצר סובב אותך סביב עצמך במשך כל הזמן הזה, ולא התעלית כלום. על אדם לבדוק באיזה דרך הוא הולך, 'שימו לבבכם על דרככם', תדאג שהלב שלך יפקח וישגיח שאכן אתה עולה במסילה העולה בית אל, ולא הולך בדרכים עקלקלות. וזו היא הדרך היחידה שלנו להעיר את הלב ולשים אותו משגיח ומפקח על דרכי העבודה, להתחזק בעסק התורה בצירוף התבוננות במעשינו.

כל אחד מחוייב בזה, אנשים ונשים. אין מי שפטור מלימוד בספרי המוסר, והחתם סופר היה לומד עם בנותיו מדי יום ביומו בספר מנורת המאור, שהיה מתורגם אז לשפת היידיש. שאלו אותו פעם, 'כבוד הרב, למה את רואה צורך ללמוד עם הבנות שלך בספר מוסר כל יום?' ואף הוא השיב כנגדם, 'וכי מה אעשה? וכי לבנות שלי אין יצר הרע?!' אין מי שאין לו יצר הרע. ומי שיש בו יצר הרע מוכרח ללמוד ולעסוק בתורה, שהרי ברא הקב"ה יצר הרע וברא לו תורה תכלין (קדושין ל:), וכתב רבינו החיד"א בשם רבותיו (ברכי יוסף או"ח סי' א' אות ט'), שהיו חסידי עליון, שהכוונה לתורת המוסר. ועכשיו שאנחנו נמצאים כבר בראש חודש תמוז, זמני תשובה ממשמשים ובאים ובעוד שלשה חודשים אנחנו כבר עומדים בראש השנה, יום המשפט וכל באי עולם עוברים לפניו יתברך כבני מרון, עלינו להגיע למציאות הזו שיעלה עלינו עול, ואת זה נשיג על ידי 'זאת חוקת התורה', על ידי לימוד התורה והתבוננות במוסר, שיחקקו בנו רושם ויעירו את לבבנו להשגיח כראוי על דרכינו, וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת חוקת

א. בענין מיתת צדיקים מכפרת

במדבר (כ' א'): "ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם".

ופירש רש"י ז"ל: "ותמת שם מרים למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת".

ורבינו יעקב בעל הטורים ז"ל במדבר שם כתב: "בחדש הראשון, סמך זה לפרשת פרה שבראשון נשרפה פרה. וגם כמו שדרשו חז"ל שמיתת צדיקים מכפרת כמו פרה אדומה, פרה אדומה בגימטריא מכפר. ותמת שם מרים ותקבר שם. שם בגימטריא מכפר". [ואני הקטן יעקב מוסיף "ותמות שם מרים" עולה בגימטריא "מיתת צדיקים היא כפרה אדומה" ודוק].

ומקור הדברים במסכת מועד קטן (כ"ח א'): "אמר רבי אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת". ועיין תוספות ישנים יומא (מ"ב א'), ובדברי הגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורות ארי יומא (ב' ב'), ובאריכות בספר מירא דכיא מועד קטן (כאן דק"ה ע"א), ועיין בכסף משנה הלכות פרה אדומה (פ"א ה"ט) ודוק.

ובתב רבינו חננאל ז"ל שם: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, מה פרה זו מטהרת חטאים ונקראת חטאת, וכל חטאת מכפרת עון, כך מיתתן של צדקניות מטהרת ומכפרת עונותיהן של ישראל וכל שכן מיתתן של צדיקים שמכפרת".

ויש להתבונן בדברי קדשו ז"ל, מהו שכתב שפרה מטהרת "חטאים", היכן מצינו כן, ורק מצינו שמטהרת "טמאים", וכן מהו זה שכתב "כל שכן" מיתת צדיקים מכפרת, מה כאן "הכל שכן", ועיין לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר גליוני הש"ס שם.

ובפירוש רבינו שלמה בן היתום ז"ל למועד קטן שם כה כתב: "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה תטמא עד הערב וסמך ליה ותמת שם. מכפרת לאו מכפרת אלא מכשרת טמאי מתים לאכול בקדשים, מיהו כך צריך להוסיף מה פרה כתוב בה למי נידה חטאת היא וסתם חטאת מכפרת אף פרה כך", ועיין בהערות שם, וצ"ב.

והשוה הדברים לדברות רב אחאי גאון ז"ל בעל השאילתות (שאילתא קל"ג): "למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת ומעלת את ישראל מטומאה לטהרה אף מיתתן של צדיקים מכפרת על ישראל", ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה שם (אות ב') שהאריך לפרש בדברים יקרים, וכן בספר גליוני הש"ס מועד קטן שם.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל שם כתבו: "מה פרה אדומה מכפרת, פירוש על מעשה העגל וכדאמרין במדרש [תנחומא פרשת חוקת ס"ח] משל לבן השפחה שטינף פלטרין של מלך אומר המלך תבא אמו ותקנה וכו'" עכ"ל. וכן הוא בתוספות הרא"ש ז"ל שם.

ובתב מהרש"א ז"ל: "מה פרה אדומה מכפרת כו'. פירשו בתוספות מכפרת על מעשה עגל וכדאמרין במדרש כו' ע"ש. והוא דחוק שנתכוין על פי אותו מדרש. ונראה דאף על גב דמוכח בכמה דוכתין דפרה קדשי בדק הבית היא, מכל מקום חטאת קרייה רחמנא גם שהיא נקנית מתרומת הלשכה כמו שאר קרבנות וכמו שכתבו התוספות בפרק מרובה, לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשיב צורך קרבן".

וביוצא בזה ראיתי לגאון רבי יצחק בהג"ר דוד פארדו ז"ל בביאורו תועפות ראם על שאלתות דרב אחאי גאון (שם דקצ"ו ע"ג) שכתב על דברי התוספות: "אין זה מדרך התלמוד לסמוך על דרשה שלא הובאה בתלמוד" ועיין שם.

ותמה אני על על עצמי שהם ז"ל כתבו שדברי רבותינו בעלי התוספות **דחוקים** ומסיבת כי "אין זה מדרך התלמוד לסמוך על דרשה שלא הובאה בתלמוד", ובענייתי לדידי דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל ישרים ונכוחים כמנהגם, והרי כבר מצינו בהרבה מקומות שהתלמוד סותם ומקצר, וסומך על מה שביארו המדרשים והתרגומים, כההיא דקידושין (ל"ג ב') "מאן דאמר לגנאי - כדאיתא", ופירש רש"י ז"ל: "כדאיתא, משום דדבר מגונה הוא לא רצה לפרסמה והרי הוא מפורש במדרש רבי תנחומא וכו'", הרי שהתלמוד סתם וסמך על המפורש במדרש חז"ל במקום אחר, ועיין כזאת בדברי רש"י ז"ל מגילה (ט"ו ב'), וסוטה (ד' ב', וי"ג ב'), ובבא קמא (י"ז א' וצ"ב א') ועוד, שוב מצאתי לגאון מהרז"ו ז"ל בפירושו למדרש ויקרא רבה (פ"ב ס"ד סד"ה נטלה): "והנה בתלמוד שם לא ביארו כלל למה עשתה כן, אבל הדבר ברור שבתלמוד סמכו עצמם על דברי המדרשים, וכן הוא בכמה מקומות" ודוק היטב. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן וסימן) וצורף לכאן].

והנה כל רבותינו ז"ל עמדו מדוע חז"ל דימו והשוות מיתת הצדיקים לכפרת פרה אדומה, ונתנו בזה טעמים הרבה, כדלקמיה.

רבינו יצחק קארו ז"ל בספרו היקר תולדות יצחק שם כתב: "מה שסמכו חז"ל מיתת מרים לפרה לומר מה קרבנות מכפרים אף מיתת צדיקים מכפרת, יש לשאול אם כן היה ראוי שיסמכו לקרבנות של חטאת ועולה, שהפרה אינה קרבן גמור, ואף על פי שאמר בה שריפת החטאת.

ונראה שכוונת חז"ל שמי שאינו עושה הרגש בנפשו במיתת הצדיקים אינו מכפר לו, אבל צריך שיתאבל בלבו ויחשוב שמיתת צדיקים רעה גדולה לישראל, ויכנע וישפיל גאותו ויהיה נחשב לעצמו כעפרא דארעא, ולכן סמך מיתת מרים לפרה אדומה, שציותה התורה ושרף את הפרה לעיניו, את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף, ואיש אשר כזה יכפר לו מיתת הצדיקים, וכן כתב בספר הזהר דהא דקרינן ביומא דכפוריא אחרי מות שני בני אהרן, דמאן דמצטער על מיתת הצדיקים מעבירין ליה חוביה", ועיין גם למהר"ל ז"ל מפראג בספר גור אריה במדבר שם שהאריך בביאור מאמר זה ע"ש.

והגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו היקר משכיל לדוד על התורה שם כתב: "נסמכה מיתת מרים ולא מיתת צדיק אחר כגון אהרן, להודיע דאפילו נשים צדקניות מכפרות וכו', והטעם הוא מפני הערבות. ומכל מקום נראה דהא דמיתת הצדיקים מכפרת היינו כדאמור במועד קטן (כ"ה א') שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו כל עונותיו, ובענין זה דוקא הוא דמכפרת".

ומצאתי לכהן הגדול מאחיו הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בספרו המופלא משך חכמה על ויקרא (ט"ז א') שכה כתב: "אמר בירושלמי יומא (פ"א ה"א) מה יום הכיפורים מכפר אף מיתת צדיקים מכפרת, ולמה סמך מיתת מרים לפרה אדומה כו', מה פרה אדומה מכפרת כו', ולמה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות כו', מה שבירת הלוחות קשה לפני המקום אף מיתת צדיקים ע"ש.

הביאור, דיום הכיפורים מכפר מצד שהוא עת רצון, והוא ענין סגולי למקום ב"ה אשר בו יכפר עון עמו בני ישראל, כן במיתת צדיקים הוא עת רצון, ורוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נקי וצדיק ומכפר, והוא מצד הסגולה, אך בתנאי שיהיה כמו ביום הכיפורים, דיום הכיפורים מכפר דוקא כשקראוהו מקרא קודש, הא במבעט ביום הכיפורים שמבזהו ואינו מחשיבו בלבו רק כמו כל הימים אינו מכפר [עיין כריתות ח' א'] כן בצדיק אם מחשיבו ומרוממו אז מיתתו מכפרת, אבל במבעט בלבו את הצדיק אז אינו מכפר עליו. [ואולי זה כונת מאמרם בשבת (ק"ה ב') ראוי לקוברו בחיים, היינו בחייו של חכם, שמיתתו לא כפרה עליו מאומה]. ואחר כך אמרו דוגמת פרה אדומה, שהיא גורמת טהרה, כן על ידי מיתת צדיק נתעורר האדם לעשות תשובה ולטהר מחטאיו, שמתבונן אם בארזים נפלה שלהבת וכיו"ב, או על דרך הני בריוני דרבי זירא דאמרו עד השתא הוי לן גברא דבעי רחמי עלן כו', וזהו ענין טהרה כפרה אדומה". עיין שם כל מתק דבריו זיע"א.

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חלקם בחיים (דרוש ב' ד"ה וקסתי ד"ב ע"א) שהביא דברי הגאון המובהק רבה של עיר התורה שאלוניקי מהרי"ד ז"ל בעל בית דוד בספרו יקרא דשכבי (דר"ח ע"א) דפירש מאמר זה כשם שפרה אדומה מכפרת כך מיתתן של צדיקים מכפרת שהכוונה דמצינו שפרה אדומה מכפרת על עון העגל, ובאותו עון היה חילול השם כמו שאמרו במסכת עבודה זרה (ה' א') וברש"י שם, הרי שפרה מכפרת עון עון חילול השם כך מיתתן של צדיקים מכפרת על עון חילול השם.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל האריך בזה וסיים וכתב שם (ד"ה ומאחר) שעם הקדמה זו דפטירת צדיקים מכפרת על עון חילול השם, יש להסביר מאמר רבותינו במדרש איכה רבה (פ"א סל"ז) דקשה סילוקן של צדיקים יותר ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה, ויותר מחרבן בית המקדש עיין שם, והיינו כנ"ל, שהרי בארבעה חילוקי כפרה היסורין מכפרין רק על כריתות ומיתות בית דין, אבל אין כח ביסורין לכפר על מה שמיתת צדיקים מכפרת עון חילול השם, לכן אמר שקשה מיתתן של צדיקים יותר ממאה תוכחות וכו' שהן היסורין, וכן כי בית המקדש היה מכפר בקרבנות רק על מצוות לא תעשה, ועתה שנחרב המקדש לא נחסר מאתנו רק הכפרה על לאוין דלא תעשה, אך על עון חילול השם לא נהיה לנו חסרון במה שנחרב בית המקדש, לא כן בהסתלקות הצדיקים נחסרה לנו גם הכפרה על עון חילול השם" עיין שם.

ועם שאני כדאי כלל, בעניותי לא זכיתי להבין דברי קדשו ז"ל, דכל ענין ארבעת חלוקי הכפרה הוא רק **אחר חרבן הבית**, כמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"א ה"ג) ושם בלחם משנה ובספר מעשה רוקח, וכן כתב להדיא הריטב"א ז"ל בחידושיו לשבועות (י"ג א'), והארכתי בס"ד בחיבורי על מצות תשובה כתי", אבל בזמן שבית המקדש היה קיים, ברור שהשעיר

המשתלח היה מכפר על כל העוונות כולל עון חילול השם, וכן מפורש בירושלמי יומא (פ"ח ה"ז דמ"ב ע"ב): "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי אלעזר בן עזריה ורבי ישמעאל ורבי עקיבא, אבל חכמים אומרים שעיר המשתלח מכפר, ואם אין שעיר - היום מכפר", וכתב הפני משה: "אבל חכמים אומרים שעיר המשתלח מכפר, עם התשובה ואפילו על חילול השם" עכ"ל.

ודוק בלשון הרמב"ם ז"ל הלכות תשובה (פ"א ה"ב): "שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו, **הכל** מתכפר בשעיר המשתלח", וכן כתב הגאון רבי יצחק פאלאגי ז"ל בספר אבות הראש ח"ב (פכ"ט דכ"ו רע"ג), ובחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) הארכתי בזה והוכחנו בראיות ברורות בס"ד שהשעיר המשתלח מכפר גם על עון חילול השם עיין שם וצרף לכאן. [וכן מתבאר בדברי הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן זצ"ל בהקדמת ספרו נחל יצחק ח"ב (אות י"א) שבזמן הבית השעיר היה מכפר גם על חילול השם ע"ש].

וגדולה מזו לימדנו הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בהקדמת ספרו כפר לחיים (ד"ה ומתוך): "מורי זקני הרב הגדול בעל חקרי לב ז"ל בספרו מערכי לב ח"ב (דרוש ע"ב דקס"ב סע"א) הכריח בדעת הרמב"ם בפירוש המשניות שבזמן שבית המקדש היה קיים השעיר המשתלח היה מכפר אפילו על עבירות שבין אדם לחבירו". [ובודאי מיירי דלא פייסו וריצהו, דאי בפייסו מאי למימרא והרי גם עכשיו שאין שעיר נמחל עון זה דבין אדם לחבירו כשפייסו וז"ב].

ויש לעיין כי לכאורה הדברים קל וחומר, ומה עונות שבין אדם לחבירו דחמירי מכולהו בבחינה זו דבעלמא אין נמחלים אלא רק אם פייס לחבירו וכל שלא פייסו אין יום הכיפורים מכפר, ואף מיתה אינה מכפרת, מכל מקום בזמן הבית היה שעיר מכפר גם על עון בין אדם לחבירו, עון חילול השם דקיל בצד זה שמיתתו כפרתו, לא כל שכן ששעיר יכפר עליו, וי"ל.

איברא בענייני עצם הדבר שכתב הגאון הגדול בעל מערכי לב ז"ל ששעיר המשתלח בזמן הבית היה מכפר על עונות שבין אדם לחבירו גם בלא שפייסו, הוא חידוש נפלא ולא ידעתי מהיכן יצא כן, ומה שכתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל שמקור הדברים בפירוש המשניות לרמב"ם כנ"ל, נעלם ממני היכן הרמב"ם ז"ל כתב כן, ואדרבה אני מצאתי לרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות (סוף יומא) שכתב להדיא שגם בזמן שבית המקדש קיים לא היה בכח השעיר המשתלח לכפר על עון בין אדם לחבירו, וכן כתב רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל (שם), ועיין בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) רצ"ב.

ויצאתי לעיין בגוף ספר מערכי לב שם ולא ראיתי שהוציא כן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, כאשר כתב נכדו הגאון רבי חיים פאלאגי כנ"ל, אלא שהגאון מערכי לב ז"ל דקדק כן מלשון הרמב"ם ז"ל **בחיבורו הגדול** הלכות תשובה פרק א' שבהלכה ב' גבי כפרת שעיר המשתלח בזמן הבית כתב סתם דמכפר על הכל, ואילו שם הלכה ד' גבי כפרת יום הכיפורים בלי שעיר, כתב הרמב"ם דאינו מכפר בעבירות שבין אדם לחבירו והסיק מזה שהרמב"ם מחלק בין שעיר בזמן הבית לבין יום הכיפורים בזמן הזה בלי שעיר, ואמת שראיתי לרבינו עובדיה מברטנורה (סוף יומא) שכתב דשעיר מכפר על הכל זולת עבירות שבין אדם לחבירו ונראה שחולק

על הרמב"ם ז"ל, אך יש לומר שדעתו לפסוק כרבי אליעזר בן עזריה ודעת הרמב"ם לפסוק כתנא קמא וכו' ועל כן פסק הרמב"ם כתנא קמא ורבי עקיבא, היפך דעת רבינו עובדיה ז"ל "עכת"ד הגאון מערכי לב ז"ל.

ותמה אני על עצמי שהרי דברי רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל שם הם ממש העתקת דברי הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב להדיא דאין שעיר המשתלח מכפר על עון בין אדם לחבירו, וכאשר הבאתי לעיל, ולומר שבחיבורו הגדול חזר בו הוא דוחק גדול כל שאין לנו ראיות ברורות וחלטות כנודע, ודקדוק הגאון מערכי לב ז"ל לענ"ד אינו מכריע כמו שיראה הרואה ונתבאר במקומו בס"ד.

ובענין זה שמיתת צדיקים מכפרת - ראיתי עוד חידוש נפלא ומפליא והוא שהגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו אברהם את ידו ח"א (דרוש ט' להלבשה דנ"ט רע"א) כה כתב: "ופירשו במאמר קשה מיתתן של תלמידי חכמים כשריפת בית אלהינו דמיתת הצדיק מכפרת על עבירות שבין אדם למקום ועל עבירות שבין אדם לחבירו כמו חרבן בית המקדש כמו שהביא מרן אבא זצ"ל בספרו חלקם בחיים".

תחילה וראש אכתוב דנעלם ממני היכן כתב כן הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר חלקם בחיים, ובפרט כי ממה שהבאתי אני מספר חלקם בחיים נראה דכפרת מיתת הצדיקים גדולה מכפרת בית המקדש וכו"ל, ויש לחפש.

ומה גם שלכאורה הדברים נפלאים, איך יתכן כגון דא ושתהיה מיתת הצדיקים מכפרת יותר מיום הכיפורים, שיום הכיפורים אינו מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום ואינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו, ואפילו בזמן שבית המקדש קיים לא היה בכח השעיר המשתלח לכפר על עון בין אדם לחבירו ככו"ל ועיין גם בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י"ד) ומיתת צדיק תהיה גדולה יותר מיום הכיפורים, אתמהא.

ובמדרש ויקרא רבה (פ"כ ט"ב): "אמר רבי חייא בר אבא באחד בניסן מתו בניו של אהרן, ולמה מזכיר מיתתן ביום הכפורים, אלא מלמד שכשם שיום הכפורים מכפר, כך מיתתן של צדיקים מכפרת. ומנין שיום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתוב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן". וכן הוא בירושלמי יומא (פ"א ה"א ד"ב ע"א), הרי שהשוו מיתת צדיקים כמו כפרת יום הכיפורים, אבל לא שמיתת צדיקים יותר מיום הכיפורים ודוק היטב.

ונראה דנפיק להו חידוש גדול זה ממה שאמרו במועד קטן (שם) שכמו שבגדי כהונה מכפרים כך מיתת צדיקים מכפרת, והרי בגדי כהונה מכפרים גם על עון דבין אדם לחבירו (ערכין ט"ז א'), ומינה דנו והקישו גם על מיתת צדיקים שתכפר גם על עונות שבין אדם לחבירו, זה לפי הנראה טעם דבריהם ז"ל.

אבל אי משום הא לא איריא חדא דבגדי כהונה מכפרים היינו דוקא על איזורייהו דעבירות אבל לא על גופי עבירה עיין תוספות ערכין (שם) ובפסקי תוספות זבחים (אות נ"ד), ע"ש, וגם בגדי כהונה מכפרי על אחריני ולא על העושה כדכתב רש"י ז"ל ערכין שם ותוספות זבחים (פ"ח

(ב') ועיין חק נתן ערכין שם, ובספר נחל איתן הלכות עגלה ערופה (סימן י"ז), ומהרש"א ז"ל זבחים שם כתב דבגדי כהונה מכפרים אם עבר בשוגג אבל בעשה במזיד ודאי אינם מכפרים, ועיין בעיון יעקב שם ובעץ יוסף למדרש איכה רבה (פתיחתא סימן כ"א) ודוק. [ולקמן הבאתי דברי השל"ה הקדוש שבגדי כהונה אינם מכפרים עצם העוונות אלא מכפרים על הערבות עיין שם].

והעולה על כולנה הם דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל סנהדרין (ל"ז ב') שכתבו להדיא שבגדי כהונה מכפרים דוקא **בשעשה תשובה**, וכן הוא בתוספות הרשב"א משאנץ כתובות (ל' ב'), ועיין בדברי הרא"ש ז"ל המובאים בשיטה מקובצת ערכין שם (אות ט'), ובספר חמרא וחיי סנהדרין שם בשם נכד הר"ש משאנץ והובא בספר כנסת הגדולה על סנהדרין כרך ו' בליקוטי תוספות שאנץ (אות קל"ד וקל"ה), ועיין בספר ערוך לנר לסנהדרין (שם), ובספר דבר משה כתובות (אות שנ"ד) ודוק.

השתא דאיתת להכי יש לומר דבגדי כהונה מכפרי לפי כללי וגדרי תשובה, כגון שבעונות שבין אדם לחבירו פייסו ורצוהו ועלה קאמר שבגדי כהונה מכפרים ומוסיפים כפרה וטהרה, אבל לומר כפשוטו שבגדי כהונה מכפרים על עונות בין אדם לחבירו אף בלא פייסו זו מנין, ולכן אין להקיש ולומר דכשם שבגדי כהונה מכפרים על בין אדם לחבירו כך מיתת צדיקים ודוק.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה שם שכתב: "קא משמע לן שכל צדיק אינו דומה לחבירו במעלתו ובמעשיו הטובים ובכפרת מיתתו הכפרה היא רק על אותו עון שאותו צדיק נזכר ונתקדש ממנו על כן כמו בגדי כהונה מכפרים על עונות שבין אדם לחבירו כאומרם בערכין (ט"ז ב') דמעיל מכפר על לשון הרע והכותנת על שפיכות דמים כך אהרן שידוע שמעלתו היתה ביחוד אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה מכפר על אלו העוונות שבגדי כהונה מכפרין".

ובמה חידושים לימדנו, חדא דמה שאמרו שמיתת צדיקים מכפרת אין הכוונה שמכפרת כל עוונותיו של אדם, אלא רק על עונות האדם שהצדיק הנפטר היה מקודש ונקי.

עוד כתב להדיא שבגדי כהונה היו מכפרים על עונות שבין אדם לחבירו, וכך מיתת הצדיקים מכפרת, ולענ"ד הגדר בזה רק כפי שכתבנו לעיל, ומענין לציין שמצאתי לבנו של הגאון הנצי"ב ז"ל הוא הגאון רבי חיים ברלין ז"ל בהספדו על הגאון הגדול מלבי"ם ז"ל הנדפס בקובץ ישורון (י"ח דף תק"ס): "כשם שיום הכיפורים מכפר רק על בן אדם למקום, כך מיתת הצדיקים מכפרת רק על בן אדם למקום" עיין שם.

ואוסיף להפליא שמצאתי לגאון רבי אברהם פאלאג'י עצמו שם בספרו אברהם את ידו ח"ב (דרוש א' לשמועות דמ"ט ע"ג) שהביא שם דברי הגאון מהרי"ד ז"ל בספרו צמח דוד (פרשת אחרי דרכ"ד ע"ב) שכתב יום הכיפורים מכפר ומיתת צדיקים מכפרת כאומרם בירושלמי ובמדרש ויקרא רבה הנ"ל ואין היקש למחצה, ואופן כפרתם יש מפורש בזה מה שאין בזה מפורש, דיום הכיפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו ואילו במיתת צדיקים לא ידעינן אם מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו נמי, ועל זה בא ההקש, כשם שיום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם למקום כך מיתתן של צדיקים מכפרת על עבירות שבין אדם למקום דוקא, ומה מיתתן של צדיקים

מכפרת דוקא בתשובה ובכי והספד הא לאו הכי לא, והא ראיא משאול ויהונתן כך יום הכיפורים", והגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל הסכים עמו ושבח דבריו "דשפתים ישק" ע"ש.

הרי שכאן הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל כתב והביא הפך ממה שהביא הוא עצמו באברהם את ידו ח"א שמיתת צדיקים מכפרת אפילו על עוונות שבין אדם לחבירו כנ"ל, וצ"ע.

ודע כי מדברי המדרש הללו למדתי שמיתת צדיקים מכפרת גם בגוונא שהצדיק הנפטר מת ונתפס על עון שעשה, שהרי למדו זאת מבחיר ה' שאול המלך ע"ה, והוא מת בעון ככתוב בספר דברי הימים א' (י"ג) ודוק. [ודוחק לומר שרק מיהונתן למדו שמיתת צדיקים מכפרת ולא משאול אביו ודוק].

והאידינא שנת תשס"ד יצא לאור ספר "ועזר מצריו" על הלכות תשובה, וראיתי לו שם ח"א (פ"ב ה"ט אות קנ"ה דרנ"ט ע"א) שהביא דברי הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר אברהם את ידו ח"א (דרוש ה' להלבשה) שמיתת צדיקים מכפרת גם על עוונות שבין אדם לחבירו, אבל הגאון המובהק רבי חיים אלפנדר'י ז"ל בספר אש דת (פרשת נח) וכן בספר אשד הנחלים (נחל אשכול דרוש ו' דף נ"ו) ועוד לו שם (נחל עורבים דרוש ז' דצ"א ע"ג) כתבו שאין מיתת צדיקים מכפרת על עוונות שבין אדם לחבירו ע"ש. [וראיתי באשד הנחלים שם שהאריך לבאר ענין בגדי כהונה מכפרים, והכריח שאינם מכפרים על בן אדם חבירו ע"ש].

והנה מה שציין בספר הנ"ל לאברהם את ידו ח"א, שם לא מצאתי, ולפי הנראה טעות הדפוס יש שם וצריך לומר כאשר הבאתי לעיל, ומן התימה שלא הזכיר גם דברי אברהם את ידו חלק שני שסתר דברי עצמו כנ"ל, והרי האיר עינינו והביא לנו דברי הגאונים אש דת ואשד הנחלים ז"ל שכתבו שאין מיתת הצדיקים מכפרת על עבירות שבין אדם לחבירו, וכן נראה עיקר ודוק היטב.

* * *

כתב בספר של"ה הקדוש (מסכת ראש השנה פרק תורה אור): "ענין זה היו בגדי כהונה מכפרים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בערכין (ט"ז א') החשן מכפר על המשפט, אפוד מכפר על עבודה זרה, מעיל מכפר על לשון הרע כו'. וקשה הלא חורבן הבית היה מחמת אלו העבירות ואיך נענשו, הלא בגדי כהונה היו מכפרים עליהם.

אלא על כרחך צריך לומר דבגדי כהונה אינם מכפרים אלא על הערבות, אבל לא על החוטאים בזה בעצמם, וכן כל המכפרים שהזכירו רבותינו ז"ל, כמו שעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים והנעשה בחוץ שהיו מכפרים על השוגג ועל המזיד, כדאיתא במסכת שבועות (כ' א') ככולם הכוונה על הערבות.

וזה רמזו בדברי התנא דאבות (פ"א מ"ד) אם אין אני לי מי לי, רוצה לומר אם אין אני מתקן לי, כלומר העבירות שהם שלי שפעלתיים בעצמי, מי יתקן אותם לי. בשלמא העבירות שאינם לי אלא מצד הערבות אז הם מתוקנים מצד אחר, דהיינו בגדי כהונה שהיו מכפרים על הערבות,

אבל אותן עבירות שהם לי, אז מי לי לתקנם כי אם אני בעצמי. וכן מצאתי בספר עבודת יום כפורים שבגדי כהונה מכפרים הערבות עכ"ל.

ויש להעיר דמה שהקשה איך חרב הבית והרי בגדי כהונה מכפרים וכו' כנ"ל - לא ידעתי מדוע לא הזכיר דברי התוספות בסנהדרין (ל"ז ב') שבגדי כהונה מכפרים רק אם עשה תשובה, ועיין בכל המובא לעיל, ותו שיטת התוספות בערכין (ט"ז א') ובפסקי תוספות זבחים (אות נ"ד), שאין בגדי כהונה מכפרים על גופי עבירות אלא רק מכפרים על אביזריהו דעבירות וא"ש, ועיין בתוספות הרא"ש המובאים בשיטה מקובצת ערכין (ט"ז א') ושם בספר חק נתן ודוק. [ועיין תוספות ישנים יומא (פ"ה ב') והגהות מימון הלכות תלמוד תורה (פ"ג הי"א)].

גם מה שכתב רבינו השל"ה ז"ל ששעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים והנעשה בחוץ היה מכפר רק על ערבות ולא גופי עבירה, לענ"ד זה חידוש גדול ופשט הסוגיא בשבועות (ז' ב') אינו מורה כן, וקצרתי ועוד יתבאר בעזה"י.

ב. בענין בארה של מרים

במדבר כ"א ט"ז: "ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסוף את העם ואתנה להם מים: אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם, במחוקק במשענותם, וממדבר מתנה: וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון".

ורש"י ז"ל שם כה כתב: "ומבמות הגיא אשר בשדה מואב, כי שם מת משה ושם בטלה הבאר" עכ"ל.

ויש לי להבין דאם שם בטלה בארה של מרים, אם כן ממה נתפרנסו ישראל עד כניסתם לארץ. **ותו יש להבין הרי בארה של מרים נגנזה בים כנרת וכמו שפירש רש"י ז"ל** עצמו שם ד"ה ונשקפה) וצ"ע. [ורשמתי למזכרת ויש לעיין במפרשי רש"י ז"ל].

ובענין בארה של מרים, יש לי עוד להבין, והוא, מה שמצאתי בס"ד בספר הזהר הקדוש ח"ב דק"ג סע"ב: "בשעתא דתבר משה הלוחות, צף אוקיינוס מאתריה, וסליק לשטפא עלמא, וכו', ולא הוו משתככי מיא עד דנטיל משה מיא מנייהו ואשקי לון [לבני ישראל], מיד אשתקע אוקיינוס באתריה, דהא בההוא מדבר לא הוו מיא, דכתיב לא מקום זרע ומים אין לשותות, ואי תימא לבירא דמרים ארמיה ליה, ח"ו וכו', ותו דעד כאן לא הוו להו בירא עד דאתו למדבר מתנה, דכתיב באר חפרוה שרים וגו' וממדבר מתנה, מתמן ירתו בארא" עיין שם.

ואם נתפוש דברים כפשטן, אזי איני מבין דברי ספר הזהר: "ותו דעד כאן לא הוו להו בירא עד דאתו למדבר מתנה, דכתיב באר חפרוה שרים וגו' וממדבר מתנה, מתמן ירתו בארא" דמרים, שהרי כשחטאו בחטא העגל כבר היתה להם בארה של מרים, דאמרו רז"ל בסדר עולם ספ"ה: "באלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה וכו', אחד בשבת כ"ב באייר נסעו מאלוש ובאו לרפידיים, ושם נתנה להם הבאר, ונלחמו עם עמלק ושם עשו שבת שניה, ונסעו מרפידיים

ובאו להם מדבר סיני", ולפי זה הבאר נתנה להם כבר בין שבת ראשונה לשניה, ובמדרש תהלים פ"ה ס"א) אמרו שקודם ששתו ממי הבאר היו אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, ואחר ששתו אמרו נעשה ושמע ודוק היטב.

ותו לפי פשט דברי ספר הזהר יוצא דבאר של מרים לא היה עד שהגיעו בני ישראל למדבר מתנה, וזה היה ערב כניסתם לארץ, עיין במקראות, ולכאורה זה תמוה מאד, ויש ליישב.

ועוד יש להעיר דמדברי הזהר מתבאר דמדבר מתנה שם מקום הוא, אבל עיין שבת פ"ט סע"א) שהזכירו שסיני נקרא בחמש שמות מדבר צין, מדבר קדש, מדבר קדמות, מדבר פארן וכו', אבל לא הזכירו שיש לו עוד שם בשם מדבר מתנה כפי שהזהר לומר שזה שם מקום ודוק היטב.

עוד דע דמדברי הזהר הללו מתבאר להדיא דלא היו מים כלל לישראל במדבר זולתי הבאר, וכן ראיתי שכתב הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה במדבר כ"א י"ח ועיין שם ל"ג א') עיין שם.

ולכאורה זה שלא כדברי הסדר עולם והמכילתא דלא חנו ישראל אלא במקום מים ולפי זה דבכל מקום חניה של ישראל היו מצויים להם מים, דתניא במדרש סדר עולם סוף פ"ה) שאמרו: "ממרה נסעו לאלים שנאמר ויסעו ממרה ויבאו אלימה הא למדנו שלא היו חונים אלא על המים", וכתב רבינו הגדול הגר"א זצ"ל בהגהותיו שם אות י'): "אלא על המים, פירוש כל מקום שהיו חונים, לא היו חונים אלא על המים", ועיין במכילתא בשלח ויסעו פ"א) ע"ש, ונמצא לפי זה דכל חנייתן של ישראל על המים, ולכאורה דברים אלו לאו כדבר ספר הזהר דלעיל, וכבר לפני רבות בשנים הארכתי במאמר מיוחד בבירור כל הענין השי"ת יזכיני להוציא כל חידו"ת במהרה אמן.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

קס.

פרק שירה

קצת, ועיין לו שם בבית הליל (ס"ס ט"ז), וכתב במשנה ברורה (סימן א' אות י"ב) מי שבעל תורה ימעט וכו' ע"ש, ועיין גם לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו רוח חיים (שם אות כ"ו), מיהו בספר מנהגי החתם סופר ז"ל קונטרס תומר דבורה (סעיף ז' דף קמ"ב) הביא עדות תלמיד החתם סופר ז"ל, על רבו הגדול זצ"ל שהיה אומר **בכל יום פרק שירה** ע"ש, ומשמע כל פרק שירה ודוק. [וק"ק שתלמידו הגה"צ מקאלאמ'א ז"ל לא כתב כדברי רבו החתם סופר ז"ל, שהרי היה אדוק ודבוק בו טובא טובא כנודע].

והנה לא נתבאר טעם לדבר, מדוע אכן האומר פרק שירה זוכה לאריכות ימים, ויתכן לומר על פי מה שמצאתי במדרש שוחר טוב (פכ"ב ס"ח): "על כל שבח ושבח שישיראל משבחים לקב"ה - הוא משרה שכנינו עליהם", ובמדרש שיר השירים (פ"א ס"א): "נאמר שירים ושבח למי שעתיד להשרות עלינו רוח הקדש נאמר לפניו שירים הרבה", ועוד שם (סס"ב), ובספר נפש חיים (מערכת ש' אות ע"א): "מי שאומר שירים זוכה להשראת שכנה ברוח הקודש", ועיין בספר קב הישר (פרק נ'), וכבר ביארנו בפתיחה לחיבורי הנכחי שכל שיש **השראת שכנה** ודיבוק לשכינה, זוכה לאריכות ימים ושנות חיים, ודוק. [נעיין בספר חסד לאברהם (מעין ראשון נהר ז') ודוק היטב].

עוד יש לומר על פי מה שהביא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי

כתב בספר החשוב והארכת ימים (סימן ע"א): "לומר בכל יום פרק שירה, דאמר רבי אלעזר כל האומר שירה בעולם הזה זוכה לאומרה בעולם הבא, וינצל מיצר הרע, ומדין קשה, ומכל מיני מזיקים, **וזוכה לאריכות ימים**", כן כתב בספר זכירה" עיין שם.

וספר זכירה אין לי, ולא ידעתי איה מקור הך מימרא, ובריש פרק שירה כך שנו: "כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה, זוכה ללמוד ותלמודו מתקיים בידו, וניצול מיצר הרע, ומחיבוט הקבר, ומדינה של גיהנם, וזוכה לימות המשיח, ולחיי העולם הבא" עכ"ל, אבל לא נזכר שם ענין זה שיוכה **לאריכות ימים**, וצ"ב.

ומה שכתב שיש לומר **בכל יום** פרק שירה, פשט הלשון מורה שצריך **כל יום לומר כל פרק שירה**, אבל חושבני שגם זה לא נזכר שם במימרא דרבי אלעזר המובאת בספר זכירה, ובריש פרק שירה רק אמרו כל העוסק בפרק שירה, ולא נזכר בכל יום, ולא נזכר כל פרק שירה, אלא בפרק שירה עיין שם.

ומצאתי לגה"צ רבי הלל מקאלאמ'א ז"ל בספר תשובות בית הלל (סימן ע"א) שכתב: "ואלו דברים גורמים אריכות ימים מצד הסגולה, לומר **בכל יום** קצת מפרקי שירה". הרי שאף הוא ז"ל כתב להדיא **דכל יום** יש לומר פרק שירה, ולא ידעתי מקורו.

מכל מקום אף הוא ז"ל, לא כתב שצריך לומר **כל** פרק שירה, אלא כתב שיאמר בכל יום

שירה יזכה **לאריכות ימים**, עיין במ, ולכן כתבתי מה שכתבתי.

אבל אחר כך מצאתי בספר כנף רננה (בפתיחה ד"ב ע"א) שכל כולו עוסק בביאור פרק שירה, וכן בספר ימצא חיים לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל (ר"ס ס"ד) ששם הובאה מימרת רבי אלעזר בהרחבה גדולה, ושם אכן נזכר ששכרו של האומר פרק שירה **אריכות ימים** ע"ש, ולא אדע מה אידון בה ואיזה נוסח קיים ועיקר, וצ"ע.

ודע עוד שאמרו שם כל **העוסק** בפרק שירה וכו', ולא אמרו כל **האומר** פרק שירה, ומפורסמים דברי קדשו המופלאים של רבינו הגדול בעל טורי זהב ז"ל באו"ח (ר"ס מ"ו) ובספרו דברי דוד על התורה, בראשית (מ"ה כ"ד) בענין **לעסוק** בדברי תורה, ודון מינה ואוקי באתרין ודוק.

ומה שכתב הגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו שם: "גם הלום ראיתי לבעל חסד לאברהם מביא לפרק שירה בשני מקומות בעין כל נהר ז', ובעין יעקב נהר ג', ומפליג בשבח האומרו", ויש להעיר שלא זכר שמביאו גם בעין כל נהר י"ט ע"ש. [שנת תדש"מ].

ועכשיו מצאתי לגאון המובהק, רבי אליה שפירא ז"ל, בספרו המופלא אליה רבה (סימן א' אות י"ד) שכתב: "כתב בספר דרך חכמה (דמ"ה ע"ב) וזו לשונו מנהגינו לומר פרק שירה, כמו שאמרו חז"ל כל האומר פרק שירה בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא ותלמודו מתקיים וכו' ע"כ.

ולא דק בלשונו, אלא זה לשון הברייתא (בריש פרק שירה) תניא רבי אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה זה בכל יום מובטח וכו', ומשמע שאין צריך לאומרו כולו, אלא רק

(מערכת ש' אות מ' ואות מ"א) המשורר שיר ותהלה לשי"ת מוחלים לו כל עוונותיו, וציין לעיין במכילתא (פרשת בשלח על הפסוק ויסע משה). [במכילתא שם ליתא וצריך לומר ילקוט], וילקוט שמעוני שופטים (פרק ו') ע"ש, ומקור הדברים מדרש תהלים (פרק י"ח), וכבר כתבתי בפתיחה לחיבורי הנכחי דכל שיש מחילת עוונות יש אריכות ימים, כיון שאין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א') ודוק.

ובתב בספר חרדים (פרק ס"ו אות נ"א): "אל תתחנן לפני יוצרך אלא בפסוק אדם ובהמה תושיע ה', כאיל תערוג, נתן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו, ובפרק שירה, במזמור הללו את ה' מן הארץ, עד והחיה והבהמה יהללונך" עכ"ל. [ונראה שיש ט"ס בסוף דבריו וצריך לומר החיה וכל בהמה].

ידידי המעיין, דע שמה שכתבתי לעיל שבירש פרק שירה לא נזכר שכר אריכות ימים לאומר פרק שירה, הנה כתבתי כן על פי נוסח פרק שירה הנדפס בסוף ספר בית אלהים לגאון מבי"ט ז"ל, ועל פי פרק שירה הנדפס עם הפירוש המופלא "מספרים תהלות ה'" הנדפס בעיר מנטובה שנת תכ"א, ועל פי פרק שירה עם פירוש "שיח יצחק" הנדפס בעיר ונציא שנת תכ"ד, ועל פי נוסח פרק שירה הנדפס בסידור הגאון יעב"ץ ז"ל עמודי שמים (דמ"ג ע"ב), וכן הוא בסידור יעב"ץ "בית יעקב" (די"ז ע"ב), [והוא בנוי ברובו על סדור "עמודי שמים" לגאון יעב"ץ ז"ל ועיין בחיבורי יד סופר ח"א (ס"ס קי"ד) מה שכתבנו על אמינותו ונאמנותו של סידור בית יעקב הנ"ל ואכמ"ל], ובפרק שירה שעם פירוש "פרק בשיר" מהגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א, ובכל **חמשת** המהדורות הללו לא נזכר שהאומר פרק

המלך ע"ה ברוח הקודש שניתוסף בו כשסיים ספר תהלים כנ"ל, אבל מצינו חולקים וסוברים דפרק שירה ממשנת רבותינו התנאים הוא, ורבי אליעזר הגדול חיברו, וכדכתב הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו ואברהם זקן (מערכת פ' אות ב' דכ"ח ע"ג), ובאמת מעלות ספר תהלים רבו גם רבו לאין מספר, וקצאתי הרבה. [ובס"ד במקומו הארכתי הרבה במעלות ספר תהלים].

ועתה ראיתי שכבר מו"ז הגאון ז"ל בספר כף החיים שם (סימן א' אות ל"ח) הביא דברי הגאון אליה רבה, וסיים: "ועיין רוח חיים (אות ס"ד) שכתב דגירסת בעל העקרים כל האומר כגירסת בעל דרך חכמה, ופירש בו כמו שפירש מהר"ם טראני ז"ל בפירושו כל העוסק עכ"ל"ק, ודוק היטב.

ובתב רבינו האר"י ז"ל בשער המצות (פרשת ואתחנן): "ענין פרק שירה, אמרו שם בפרק שירה, כי האומר פרק זה בכל יום זוכה לכמה מעלות, והענין הוא כי אותו הפרק מיוסד על השירים שמשוררין בכל יום כל הנבראים שבעולם לבורא יתברך, וכל שהוא חכם ובקי לכוין היכן הם רמוזים כל הנבראים שבעולם בקומת האדם, כנודע בספר הזהר (ר"פ תולדות) כי כל העולמות כלם הם ציור קומת אדם בדרך כלל, וכן בדרך פרט כנזכר שם, כי כל הנבראים תלויים באדם שהוא מלך על כולם. ונמצא כי מי שידע חכמה זו לכוין מקום אחיזת הנבראים כל אחד ואחד באבר פרטי שבשיעור קומת האדם, ויאמר ויזכיר בפיו כל הפרק ההוא שבו נזכרין כל אותן השירות שמשוררין כל הנבראים כל אחד ואחד כפי השפע הנשפע לו, והנה הוא גורם ירידת שפע אל כל הנבראים כלם." [ובספר טעמי המצוות שם סיים: "ושכרו מרובה", ובספר

העוסק בפרק בכל יום. וכמדומה שנוהגין לחלקו לשבעת ימי השבוע כמו ספר תהלים.

ובתב מהר"ם טראני בסוף ספרו בית אלהים (בביאורו לפרק שירה) קרוב הדבר להאמין שדוד המלך ע"ה חיבר פרק שירה ברוח הקודש שניתוסף בו כשסיים ספר תהלים. ויש בו יותר מעלה מספר תהלים, שהעיד בו רבי אליעזר מה שלא העיד על ספר תהלים. ושנה כל העוסק ולא כל האומר, כי ענין העוסק הוא לדעת ענייני הדברים ובכוונתם לתועלת לקבל מוסר מן השירות האלו אשר היו מיוחדות לאותם שהם למטה כמה מדריגות ממדריגות האדם, למען נחכים באחריתנו לעשות חוקי רצונו, עד כאן דבריו בקצרה. ועיין שם עוד הרבה עניינים ממעלות העוסק בפרק זה, עד כאן מספר אליה רבה.

ומבואר שנוסח ספרים דידהו היה העוסק בפרק שירה בכל יום, וזה כאשר הביא בספר והארכת ימים משם ספר זכירה, ואינו כנוסח ספרים דילן שלא נזכר פרט זה שם וצ"ב.

ותו שכבר הגאון מבי"ט ז"ל דקדק מאמרם שאמרו "עוסק" ולא אמרו כל "האומר", וזה כאשר כתבתי בס"ד על פי דברי רבינו הט"ז כנ"ל.

עוד ראינו שהגאון אליה רבה ז"ל כתב להדיא דאין צריך לומר בכל יום כל פרק שירה, ודקדק כן מלשון הברייתא העוסק בפרק שירה, וגם זה כדכתיבנא לעיל בס"ד.

ומה שכתב הגאון מבי"ט ז"ל שבפרק שירה יש בו יותר מעלה מספר תהלים, שהעיד בו רבי אליעזר מה שלא העיד על ספר תהלים, לענ"ד הוא חידוש נפלא, ויש לומר דאיהו ז"ל לטעמיה דפרק שירה חיברו דוד

ומצוה, וכל תפילה ותפילה וכל לימוד ולימוד, והחילוק הוא דאם בלא כוונה הוא כגוף בלי נשמה, ובכוונה הוא גוף עם נשמה, כמו שכתב רבינו בעץ חיים (ש"מ פ"ב), ובספר עולת תמיד (דף ג'), ובהקדמת פרי עץ חיים ע"ש וצ"ע.

וראיה לדבר שדוד המלך ע"ה כלל כל הנבראים במעשה בראשית יחד, ואמר שירה במזמור קמ"ח הנאמר בכל יום, הללו את ה' מן השמים וגו' הללו ה' מן הארץ וגו', נמצא דאפילו שאינו יודע מקומם אשר נאחזו עושה פעולתו, ועיין בעץ חיים (שכ"ו ספ"ב) איך נמצא שעל ידי תפילתו מתקן ומשפיע שפע לכל הנבראים דצח"ס ע"ש.

ועל כן נלע"ד דלא בזה ימנע האדם מלקרות פרקי שירה בכל יום, דודאי עושה פעולתו ומשפיע שפע לכל הנבראים, אך בכוונה אם יודע הוא על צד יותר טוב ויותר פעולתו ומעלתו גדולה, על דרך מה שאמר בספר הזהר בענין כונת התפילה האמורה בכוונה שהוא בבחינת פנים, ובלי כוונה הוא בבחינת אחרו', עד כאן מספר שמן ששון וע"ש ודוק.

משנת חסידים (מסכת ירידת השפע פ"ד מ"י) כתב: "האומר פרק שירה ויודע לכוין כל הנבראים היכן רומזים בו בשירות ההם, הוא גורם שפע לכל הנבראים כולם, כי כן יש לכל אחד מהם שר במרום, ואינו ממשיך שפע מלמעלה להשפיע ולהחיות למה שתחתיו עד שיאמר שירה תחילה".

וראיתי לגאון הקבלה רבי ששון פרסיאדו ז"ל בספרו שמן ששון על שער המצות (שם אות נ"ח) שכתב: "ענין פרקי שירה, כי האומרו פרק זה בכל יום זוכה לכמה מעלות וכו' עיין באורך בשער מאמרי רשב"י (דף ס"א).

ומה שכתב רבינו האר"י ז"ל: "ונמצא במי שיודע חכמה זו לכוין מקום אחיזת הנבראים כולם וכו'. וצריך להבין, דתחילה כתב כל "האומרו", משמע דבאמירה תליא מילתא, ואפילו שאינו יודע החכמה לכוין מקום אחיזתם, ואחר כך כתב "שידע חכמה זו", דמשמע דאינו מספיק בקריאה לבד, וצריך גם כן ידיעה בה. ולא ידעתי דלמה בזה דוקא החמיר, והלא כל קריאה בחכמה, או בכל מקום שיהיה, עושה פעולתו למעלה בכל מצוה

קסא.

פרשת האזינו

וכתב רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בפירושו לתורה דברים שם: "ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה - בחיים הגופניים וכו', ואמר זה בפרט על **השירה**, לפי שבה היו חייהם והארכת ימיהם על האדמה" עכ"ל.

ומתבאר דשירת האזינו מביאה לחיים, ובדבר הזה, שירת האזינו, תאריכו ימים על

דברים (ל"ב מ"ד): "ויבוא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת [ר"ל שירת האזינו] באזני העם וגו', ויאמר אלהים שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום, אשר תצום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, כי לא דבר ריק הוא מכם, כי הוא חייכם, ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה, אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה".

מלשון הטור וכמו שכתבנו במקומו עיין מור וקציעה". ע"ש.

והנה תחילה וראש תדע דמנהג זה קדמון עד מאד, ואי אפשר להרעיש כנגדו, כי מצאתי בס"ד לרבי אהרן הכהן ז"ל מלוניל בספרו ארחות חיים (בדיני תחינות ומזמורים שאחר י"ח אות ה') שכתב: "יש יחידים אומרים בכל מעמדות מבראשית עד ויכולו בכל יום פרשתו כפי יומו, ומפרשת האזינו עך דרך הזי"ו לך בכל יום פרשתו, ואחר כך אומרים השיר שהיו הלויים אומרים, ושלש פרשיות מאלפא ביתא וכו'" ע"ש. הרי שכבר הזכיר ענין המעמדות עם קריאת פרשת האזינו, והגאון יעב"ץ ז"ל לא זכר לרגע קט לדברים הללו. [ולפי הנראה לא בא לידו ספר ארחות חיים].

ובאמת נגלה ונאמר מיהו אכן מסדר סדר זה הנקרא "מעמדות", ונאמר שהוא חד מן גאוני קמאי דקמאי, מר ניהו רבה רבי אליהו **הזקן** ז"ל, חתנו של רב שרירא גאון ז"ל וגיסו של רב האי גאון ז"ל, וכמפורש להדיא בספר האשכול (הלכות תפילה סימן ד' דף ז'): "ורבינו אליהו הזקן תקן סדר לשבעת ימי השבוע שיקרא בכל יום מתורה נביאים וכתובים, וסדר המערכה, הכולל כל עבודות שהיו במקדש ופרשיותיהן" ועיין בהגהות נחל אשכול מה שהביא בזה מכתב יד ע"ש.

ולאור זאת אי אפשר וחלילה לומר ש"דברים רבים מדבריו אינם מושכלים", וגדולתו ותהלתו מפורסמת ומי יעיד על השמש בצהרים, ולכן מה שכתב הגאון יעב"ץ ז"ל שטעות בעל מסדר המעמדות באה לו מלשון הטור, לפי האמור במחכת"ה אינו ניתן להאמר, וכפי הנראה הגאון יעב"ץ ז"ל חשב שמסדר

האדמה, ועיין שם בספר שפתי כהן וחתם סופר על התורה ודוק היטב.

אחת המסורות מפי מהר"ל מפראג ז"ל, היא לומר כל יום לפני התפילה את שירת "האזינו", שהמהר"ל ראה אותה כסגולה לטהרת המוח והלב. לדעת המהר"ל גם על סוחרים ובעלי מלאכה, לומר פרשת האזינו מספר פעמים ביום, משום שהדבר מהווה סגולה להצלחה, לפיכך נדרש כל אחד לדעת שירת האזינו בעל פה. כן ראה המהר"ל באמירת פרשת האזינו מספר פעמים ביום, **סגולה לאריכות ימים** - כן כתב בספר הזכרונות ח"א (פרק כ"ט), ושם בהוספות (בסוף הספר דף של"ז) מובא כי המגיד ממעזריטש ז"ל הורה ללמוד בעל פה שירת האזינו ע"ש.

ויש להעיר ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תפילה (פ"ז הי"ג): "יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח, שירת הים, ואחר כך מברכין על שמע, ויש מקומות שקורין **שירת האזינו**, ויש יחידים שקורין **שתי** השירות, הכל לפי המנהג" ודוק. [ועיין במחזור ויטרי (סימן רס"ה), ובסידור רבינו שלמה מגרמייזא (דף ס"ז), ובספר המנהג (סימן כ"ה דף נ"ד) וש"נ].

ועיין לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים ח"א (דקצ"ו סע"ב) שכתב: "ונראה שלצורך זה נסדר אחר התפילה הסדר שנקרא **מעמדות**, אלא שלא יכולתי לירד לסוף דעת אותו המסדר - שלא ידעתי מנו, חפשתי ופשפשתי פנקסי הספרים ולא מצאתי מי הוא ומה שמו - ואכן דברים רבים שהציג אינם מושכלים לענ"ד, כי מה שהעמיד פרשת **האזינו**, הוא כשגגה, כי היא שירת מוספי שבת ואין לה ענין לימות החול, ובאה לו הטעות

"גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא". ולזה רמז משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הזכיר **כל** להגיד **שהיא כוללת כל העתידות למו**, ואם היא קטנה בדבור, כי ביאר להם עניני הרבים. ואילו היתה שירה זאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפני נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום".

ואיש האלהים רבינו הרמח"ל ז"ל בדעת תבניות (סימן ל"ד דף י"א) כתב: "ופי עליון מעיד בעצמו ומודיע כי כל הנלקט מכל מסיבותיו הגדולות אשר הוא מתהפך בעולמו הוא גילוי יחודו הגמור, כאמרו (פרשת האזינו) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי, ומקרא זה נאמר אחרי שכלל כל סיבוב הגלגל שהיה עתיד ומזומן להיות סובב בעולם, **שנכלל הכל בדברי שירת האזינו**, וכמו שפשטן של כתובים עצמן מוכיח, והנה חותם החזון שלו חתם בלשון זה ראו עתה כי אני אני הוא" ודוק.

ולפי זה מובן היטב מדוע היה מנהג הקהילות לומר בכל יום שירת האזינו, ומדוע גם מסדר המעמדות קבעו לאמרו בכל יום ודוק.

ועם דברי הרמב"ן ז"ל הללו ביארנו מנהגן של בני ספרד לומר שירת האזינו בתפילת ערבית של **תשעה באב**, ויש שלא היו אומרים בשחרית **דתשעה באב** שירת הים אלא שירת האזינו וכדכתב שארי ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בבן איש חי ש"א (פרשת דברים אות כ"ו) ע"ש, דוק והבן.

המעמדות חכם אחרון הוא, ולפיכך כתב עליו בלשון קשה, אבל לא היא וכנ"ל.

ולפי האמור איתנח לן טעמא דרבי אליהו הזקן ז"ל שסידר לומר בכל יום פרשת האזינו דיש לומר שבא לצאת אליבא דכולי עלמא ולפי כל המנהגים וכנזכר בדברי הרמב"ם ז"ל דלעיל, ומה גם שרבו מעלות אמירת פרשת האזינו וכנ"ל.

שוב ראיתי דזה דוחק רב, שעיינתי במעמדות וראיתי שרבינו אליהו הזקן ז"ל סדר לומר כל יום **חלק** מפרשת האזינו, ולא סידר שיאמרו **כל** פרשת האזינו, ועיין בהגהות נחל אשכול שם ודוק.

ושם בהגהות נחל אשכול על ספר האשכול (אות ח) השיב בטוב טעם על כל השגות הגאון יעב"ץ ז"ל, ודחה כל טענותיו כנגד מסדר המעמדות עיין בו, ובתוך דבריו כתב: "ומה שחילק רבינו אליהו ז"ל את פרשת האזינו לשבעת ימי השבוע, והלא היא שירת מוסף שבת (וכטענת הגאון יעב"ץ ז"ל), היינו טעמא כיון שרבי אליהו הזקן לא תקן סדר **למוסף** שבת מטעמא דכתבו התוספות דלאו לכפרה בא, לכן חילק השירה לשבעת ימי השבוע לקיים למען תהיה לכם השירה הזאת לעד בבני ישראל" ודוק.

ויש להוסיף בזה דברים, דעיין לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל (**ס"פ האזינו**) שכתב: "והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה אבל לא ישבית זכרנו וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו, ואם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינים. וכן הזכירו בספרי (שם פסקא של"ג):

והרב יעב"ץ בסידור שלו תמה על מסדר המעמדות למה סידר פרשת האזינו במעמדות, ועיין בספרינו שם כי הדין עמו, כי הוא סגולה על פי התורה ע"ש. ועיין בדברינו לעיל בס"ד ודוק.

שוב מצאתי לגאון אדמו"ר מהרצ"א מדינוב ז"ל בעל בני יששכר בספרו אגרא דפרקא (סימן קט"ו) שכתב: "נראה לי שללמוד בכל יום **שירת האזינו** הוא סגולה להנצל מאפיקורסות ומדעות כוזבות, ועיין מה שכתבנו בספרינו אגרא דכלה (פרשת וילך).

קסב.

פרשת התוכחה

ויש למצוא לזה מקור מהפסוק במשלי (ט"ו י'): "שונא תוכחת ימות", ומכלל לאו אתה שומע הן ומרובה מידה טובה, עד כאן דברי בני הי"ו.

ולי נראה להוסיף ממקרא דמשלי שם (פסוק ל"א): "אזן שומעת **תוכחת חיים** בקרב **חכמים** תלין, וקיימא לן **החכמה תחיה** בעליה ודוק.

כתב בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א: "העולה לקרוא בתורה בפרשת התוכחה המובאים בפרשת כי תבא ובפרשת בחוקתי היא סגולה לאריכות ימים, מהגאון מהרש"ב מליובאוויטש זצ"ל מפי בעל המעשה "בחור" שהתנדב לקרוא, כיון שבעל הקורא הפסיק לקרוא כשהגיע לקללות, ואמר לו הרש"ב שהקריאה סגולה לאריכות ימים והאריך ימים שמונים וחמש שנה - הובא בספרו של הר"ג סגל שליט"א.

קסג.

צדקה

צדקה תמצא, ממי אתה למד מאברהם שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים".

ועוד אמרו במדרש בראשית רבה (ס"פ נ"ח): "ואחרי כן קבר אברהם, הדא הוא דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וגו', רודף צדקה זה אברהם שנאמר ושמרו דרך ה' לעשות צדקה, וחסד שגמל חסד לשרה, ימצא חיים - ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים" ע"ש.

א.

אמרו רז"ל במדרש בראשית רבה (ר"פ נ"ט ס"א): "ובאורח צדקה חיים, ואברהם זקן בא בימים, כתיב עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, רבי מאיר אזל לממלא, ראה אותן כולן שחורי ראש, אמר להם ממשפחת בית עלי אתם דכתיב וכל מרבית ביתך ימותו אנשים. אמרו ליה רבי התפלל עלינו, אמר להם לכו וטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה, מה טעם עטרת תפארת שיבה, והיכן היא מצויה בדרך

צדקה תמצא" עכ"ל. [ובמסכת דרך ארץ (פ"ו): "אהוב את הגמילות חסדים כדי שתנצל ממלאך המות", והובא במחזור ויטרי (סימן תק"ל) עיין שם].

ובספר ילקוט שמעוני (פרשת וירא רמז פ"ב): "מנין לצדקה שמארכת ימיו של אדם שנאמר בשילוח הקן למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר לצדקה שהיא חמורה בתורה", וכתב בספר מעיל צדקה (סימן אלף ש"ס דף תע"ו ע"א): "ומה שהביא שצדקה מאריכה ימים קל וחומר משילוח הקן, ולא הביא מהפסוק וצדקה תציל ממות, היינו דאי מהתם צדקה תציל ממות, הוה אמינא דמצילה מיתה משונה, או אפילו דמצילה ממיתה עצמה, היינו שלא ימות קודם זמנו מהחיים שקצבו לו מהשמים, ולכן הביא משילוח הקן, ללמדך שאפילו קצבו לו שבעים שנה, **אם עושה צדקה מוסיפים לו על השבעים שנה**" עיין שם.

ובספר הזהר הקדוש ח"ג (דפ"ה ע"א): "מאן דאשלים לנפשא דמסכנא. אפילו דמטו יומיו לאסתלקא מעלמא, קב"ה אשלים לנפשיה, **ויהיב ליה חיין יתיר**" ע"ש.

ושם בספר הזהר הקדוש (דקנ"ג סע"א): "רבי חייא פתח, פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד. פזר לאביונים, מאי פזר, כמה דאת אמר יש מפזר ונוסף עוד. יכול פזור בעלמא, קא משמע לן פזר נתן לאביונים, כיון דיהיב למסכני, האי פזורא יאות. מאי ונוסף עוד. בכולא. ונוסף עוד בעותרא. **ונוסף עוד בחיי**.

האי קרא הכי מבעי ליה, יש מפזר ויוסף עוד, מאי ונוסף, אלא ההוא אתר דשרי ביה מיתה, הוא גרים ליה **דיתוסף מחיים דלעילא לאוספא ליה**, אמר רבי יהודה אמר רבי חייא, קרא אסהיד, דכל מאן דיהיב למסכני, אתער

ומבואר באר היטב שצדקה מאריכה ימים, ובמדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרק א'): "ומנין שהצדקה מארכת ימיו ושנותיו של אדם, שנאמר כי הוא חייך ואורך ימך". ורש"י ז"ל שבת (קנ"ו ב') כתב: "צדקה תציל ממות, ממיתה עצמה מצלת, ונותנת חיים" ע"ש. [ומפורש בדברי רש"י ז"ל דשתי מעלות טובות יש במצות צדקה, חדא דמצלת מהמות, ותו שגם נותנת חיים, וכן הוא בדברי ספר הזהר דלקמן עיין שם ודוק היטב].

ובמדרש הגדול דברים (ט"ו י' דף של"א): "גדולה צדקה שהיא מארכת ימיו של אדם, שנאמר אורך ימים בימינה, אמר רבי שמואל מצוה קלה שבתורה כתיב בה למען ייטב לך והארכת ימים, והיא שילוח הקן, העושה צדקה על אחת כמה וכמה", ועיין שם באריכות במעלת הצדקה, ובמדרש הגדול (דברים ט"ז כ'): "רדוף אחר הצדקה ואחר גמילות חסדים, ומה שכר אתה נוטל על כך - רדוף צדקה וחסד ימצא **חיים** צדקה וכבוד" ע"ש.

ועוד במדרש הגדול דברים (ספ"ו דף קמ"ו): "גדולה צדקה שמביאה את האדם **לחיי העולם הזה**, ולחיי העולם הבא, שנאמר וצדקה תהיה לנו, מה כאן צדקה תהיה לנו, אף לעתיד לבוא היא תהיה לנו", ועיין בספר תנופה חיים (פרשת שופטים אות כ') ע"ש.

ובמדרש משלי (פט"ז סל"א): "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, אם ראית אדם שהוא מתעסק בתורה ובמעשים טובים ובגמילות חסדים, עתיד הוא לזכות לעטרת שיבה, לכך נאמר בדרך צדקה תמצא וכו', וכן בדוד ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, וכתוב והמלך דוד זקן בא בימים, למדנו שאין הזקנה מצויה אלא בדרך צדקה שנאמר בדרך

תציל ממות, וכמו שהוא מחיה העני נותנין לו חיים ומאריכים לו ימיו.

ובן במעיל צדקה (סימן אלף תקנ"ו): "אמרו בתנא דבי אליהו (פרק כ"ט) אין העולם מתגדל אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני" עכ"ל, וראוי להבין כוונת אומרו העולם "מתגדל", דמה גידול יש לעולם עם הצדקה. ונראה כיון שהצדקה מאריכה ימיו של אדם, וגם גורם חיות לעני שיחיה ולא ימות כעובדא דבנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה ילדיה והוסיפו לו כ"ב שנה, הנה כיון שהצדקה גורם לאדם שיחיה, אזי הוא פרה ורבה והעולם מתגדל ומתרבה" עכ"ל.

וכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר צדקה לחיים (מערכת ז' אות קצ"ו): "על ידי צדקה זוכה לזקנה בימיו ושנותיו, והחידוש הוא דגופו וצורתו יהיה בחור, והוא כהקב"ה דאית ביה כזקן ובחור [עיין מדרש פסיקתא רבתי (פכ"א ס"ה)], עיין מעיל צדקה (סימן תקל"ה), ועיין מה שכתב בזה בספר שמו אברהם" עיין שם.

ורבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן תתתק"א דף ת"ח דפוס ברלין) כתב: "משומד שנתן צדקה לעניים - מקבלים ממנו, שהרי מיכה עשה פסל, ופתו היתה מצוייה לעוברים ושבים, **והאריכו ימיו**" עכ"ל, כדאמרו בסנהדרין (ק"ג ב') ע"ש.

ובקונטרס היקר "עצות לזכות בדין בימים הנוראים" (סימן ב' דף ט"ז) כתב: "ועיין לרבינו הרא"ש ז"ל בספר ארחות חיים (אות ס"ח): "הרודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" עכ"ל, והוא על פי הפסוק בספר משלי (כ"א כ"א), וכתב שם בפירוש הרב תוספת יום טוב על ארחות חיים שם: "הזריז

אילנא דחיי, לאוספא לההיא אילנא דמותא, וכדין אשתכח חיים וחדו לעילא, ובר נש דגרים דא, בשעתא דאצטריך ליה, ההוא אילנא דחיי קאים עליה, וההוא אילנא דמותא אגין עלוי, ובגין כך ונוסף עוד, צדקתו עומדת לעד, מאי עומדת לעד, עומדת עליה דבר נש לזמנא ליה קיומא וחיים, כמה דאיהו יהיב ליה חיים, ואתער לגבי חייך, הכי נמי יהבין ליה, ואינון תרי אילנין קיימין עליה לשויבא ליה, **ולאוספא ליה חייך**".

ומפורש בדברי ספר הזהר הקדוש שצדקה מוסיפה חיים ממש, ובדברי הזהר הללו חידוש גדול שמענו שצדקה תציל ממות בבחינת קטגורו נעשה סנגורו להטיב לו, "ואפילו ההוא אתר דשרי ביה מיתה, הוא גרים ליה דיתוסף מחיים דלעילא, לאוספא ליה, ואילנא דמותא אגין עליה בשעתא דאיצטריך ליה", ודוק היטב, ועיין בדברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר צדקה לחיים (מערכת ח' אות ר"ג) ע"ש.

ושם בספר הזהר הקדוש ח"א (דר"ח ע"ב): "כל מאן דזן ומפרנס למאן דאיצטריך ליה, וכל שכן ביומי דכפנא, הא איתאחיד באילנא דחיי, וגרים ליה חיים לבנוי, והשתא אליהו אמר כל מאן דקיים נפשא בעלמא זכי ליה חיים, וזכי לאיתאחדא באילנא דחיי", ופירש בספר מעיל צדקה (סימן תתתי"ח): "כיון שעל ידי שהוא מפרנס לעני גורם לו חיים, לכן מידה כנגד מידה זכי ליה חיים וזכי לאיתאחדא באילנא דחיי, וגם גורם חיים לבנוי שיאריכו ימים ולא ימותו בקצרות ימים".

וכתב הרב יד יוסף צרפתי (דף ק"כ) והובא בספר מעיל צדקה (סימן אלף תקנ"ב): "מידה כנגד מידה כמו שהוא עושה הטוב עם העני - מטיבין לו, וגם מאריכים לו ימיו וצדקה

ספר עין יעקב בבא בתרא (ד' ב' דמ"ד ע"א בדה"ס) ע"ש.

ומבואר באר היטב בדבריו ז"ל, שמצות צדקה רק אגוני מגינה **שלא ימות שלא בעתו**, אבל לא מצאנו שבכח מצות צדקה **להוסיף חיים**, וכמפורש בדבריו ז"ל, ובעניותי תמה אני על עצמי כי לפי מה שהבאתי מדברות חז"ל בכמה מקומות מבואר איפכא, שאכן צדקה מאריכה ימים ומוסיפה ממש שנות חיים וכנ"ל, וצע"ג. [וכתב רש"י ז"ל שבת (קנ"ו ב') צדקה "ממיתה עצמה מצלת ונותנת חיים" עכ"ל]

ורבינו חיים ויטאל ז"ל בספרו שערי קדושה (ח"ב שער ז' דף ע"ד) כתב: "הצדקה גורמת לאדם חיים, כמעשה דבנימין הצדיק (בבא בתרא י"א רע"א) עכ"ל.

ובעניותי לא ידעתי מדוע מהרח"ו ז"ל הביא כן מההיא דבנימין הצדיק, ולא מכל מה שהבאנו מדברות רז"ל המפורשים שצדקה מאריכה ימים ונותנת חיים, ובפרט דלכאורה מההיא עובדא דבנימין הצדיק אין ראיה שצדקה מאריכה ימים, כי יש לומר שזה שהאריכו ימיו לאו מחמת נתינת הצדקה, אלא מחמת **שהחיה אותם**, וכמו שאמרה אותה אשה: "רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בנים מתים", שהיו ממש מתים ברעב דשנת הבצורת, אבל צדקה גרידא שאין מחיה בה ממש מנא לן, ומה גם שיש לומר שבנימין הצדיק עשה צדקה עם הרבה נפשות, **אשה ושבעה בניה**, אבל מה ראיה לצדקה בעלמא, אבל מדברות חז"ל במדרש תנא דבי אליהו ושאר מקומות שהבאנו, יש ראיה גמורה שכל צדקה מאריכה ימים ומוסיפה שנות חיים ודוק. **וכתב** הגאון מלבי"ם ז"ל בספרו ארץ חמדה (בליקוטים בסוף הספר דפ"ה רע"ג):

לרדוף אחרי חסד בין בממון ובין בגוף, ובין ברוחניות יזכה לאריכות ימים ושנים" עכ"ל ועש"ב.

ובספר טהרת המים הנדפס מחדש, בהקדמה לספר בית אברהם לחיים (דף כ"ד) כתוב: "מי שמקבל עליו לעשות צדקה להחיות נפשות מישראל - מן השמים מרחמים עליו לרפאותו ולהחיותו, וכתוב צדקה תציל ממות, ובודאי שיש בקיום מצוה זו של צדקה אריכות ימים ושנים וכו', וגדולה מזו מצינו דמלבד דמאריכין לו ימיו ושנותיו הקצובים דאינן מתקצרין ח"ו, עוד בה דגורמת ומוסיפין לו על ימיו כעובדא דבנימין הצדיק בבבא בתרא (י"א א') עיין שם.

ומופת הדור רבינו הגדול בעל קהלות יעקב ז"ל בספרו קריינא דאיגרתא ח"א (סימן קצ"ו) כתב: "ובידו לעשות כמה וכמה דברים שאמרו עליהם חז"ל שמאריכים ימיו ושנותיו של אדם, כגון צדקה, ובפרט צדקה במקום פיקוח נפש, כמבואר בבא בתרא (י"א א') גבי בנימין הצדיק" עכ"ל.

הארכת בכל זה להראות, שמצות צדקה כוחה גדול להאריך ימים ושיוסיפו לו שנות חיים, כי ראיתי לגאון המובהק ז"ל בעל אפיקי יהודה, ומי נפתוח, בספרו היקר איי הים בבא בתרא (ד' ב' דצ"ו ע"א) שכתב: "השכמת בית הכנסת יש בה בחינה נוספת על הצדקה, כי שוקדי דלתות בית הכנסת יוסיפו שנות חיים, ואף כי גם בצדקה נאמר וצדקה תציל ממות, כבר אמרו רז"ל שהכוונה ממיתה משונה, רצו לומר בזה **שלא ימות בעליו בלא עתו, אולם תוספת חיים לא מצאנוהו שגיא כח יוסיף אומץ**, לא כן חיבת הקודש של בית כנסת" עכ"ל, והובא בחידושי הגאונים שעל

אחרון (סימן כ"ה אות א'), ושם (סימן מ"ו אות א'), ושם ח"ג (סימן מ"ז אות א'), ובספר אורחות חיים ספינקא (סימן מ"ו אות א'), ובקונטרס חסדי אבות שבסוף ספר יבין דעת (סימן י"ג אות ה' ד"מ ע"ד), ושו"ת מהר"י שטייף ז"ל (סימן ער"ב), ושו"ת בצל החכמה ח"ד (סימן ק"נ), ועיין במכתבי תורה דהאדמו"ר מגור זצ"ל (סימן ל' דף נ"ג) ואכמ"ל. [והחושש לעשות מצוה קודם ברכות התורה, יתן הצדקה כשיסיים ברכות השחר ודוק].

ומעמא דמילתא שצדקה מאריכה ימים, יש להסביר לפי דרכינו בחיבורי ויחי יעקב (סימן ו' וסימן ל"ו), ובפתיחה לחיבורי הנכחי, שכל שיש דיבוק **בשכינה** זוכה להיות משכן לשכינה, זוכה **לחיים**, יש לומר כן גם במצות צדקה, שהרי חז"ל במקומות רבים אמרו שעל ידי צדקה זוכה לשכינה, כאומרם להדיא במסכת בבא בתרא (י' א'), והאורך בזה ללא צורך, ואביא רק מאמר אחד שבו מודגש הדבר מאד, מדרש תהלים (פיו"ט ס"ד): "מה ראה דוד המלך ע"ה לפרש כחה של **צדקה** בלבד, ללמדך שאפילו **רשעים** שאין בידם אלא זכות **צדקה** בלבד, זוכין בה ומקבלים **פני שכינה**" ע"ש ודוק היטב. [ועיין כלי יקר בראשית (י"ח א') עיין שם].

ובמדרש זוטא לשיר השירים (פרק א' פסוק ט"ו) האריכו חז"ל טובא בכחה של צדקה ואמרו: "הדורון של הקב"ה - צדקה, הנותן צדקה אפילו היתה בידו עבירה ונחתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני **שכינה** בכל יום, והקב"ה אומר למלאך של פורענות אל תגע בו", ועיין גם במדרש אגדת בראשית (פרק ל"ה סס"א) ע"ש, ובילקוט שמעוני (מלכים ב' פרק י"ג): "היה עושה **צדקה** בכל יום ובזכות

"הזקנה לפעמים רעה, אם נעשה חלש ואיבד ממונו ומוטל על אחרים, או בניו וקרוביו מתים בחייו, נמצא לפעמים תהיה הזקנה לחשלום עונש, אמנם מי שזוכה לזקנה בזכות מצוה, כמו למשל מי שמקיים מצות צדקה שמאריכה ימים, ועל ידי זה זוכה לזקנה, זה לא יירא רע, כיון שבאה הזקנה לשכר לא להיפך, וזהו שאמר שלמה (משלי ט"ז ל"א) עטרת תפארת שיבה, [אימתין], אם בדרך צדקה תמצא", ודפח"ח.

וחד מרבתינו הראשונים כמלאכים ע"ה, הוא רבינו זרחיה היוני ז"ל בספר הישר (שער י"ג) כתב: "ירגיל האדם לתת מעט צדקה בכל יום כפי אשר תשיג ידו, **ובכל יום שיתן צדקה - מובטח לו להנצל ממיתה משונה**, כמו שנאמר וצדקה תציל ממות", ועיין בזה בספר מעיל צדקה (סימן אלף תרצ"ט) ודוק.

ולפי זה היא סגולה נפלאה שמיד בבוקר בעת קימתו משנתו, יתן צדקה לקופת עניים, ובזה מובטח לו שינצל באותו יום ממיתה כנ"ל, והגם שדעת הגאון ערוך לנר ז"ל בספרו ביכורי יעקב (ר"ס תרמ"ד סוף אות א') שאין לעשות מצוה קודם ברכות התורה ע"ש, מכל מקום רבים חלקו עליו, וכן פסק להלכה המשנה ברורה (סימן מ"ז אות ז') בשם רבינו הגר"א זצ"ל: "ולכולי עלמא מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכת התורה, אף על גב דבעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדין הזה, אפילו הכי מותר, דכל שאינו מתכוין ללימוד אינו צריך ברכה", והשוה לדברי הגר"א ז"ל הובאו בספר אורות הגר"א (דף ל"ב אות כ'), וצ"ב, ויש להתיישב בדברי קדשו, ובס"ד הארכתי בזה במקומו בענין עשית מצוה קודם ברכות התורה, ועיין בספר יפה ללב ח"א (סימן כ"ה אות י' דנ"ה ע"א), ושם ח"ב קונטרס

גדולה מכולם, כי היא מידה במידה על ידי שהוא מחיה בה אחרים זוכה גם הוא לחיים, כי כל המרחם ירוחם". והיינו כדכתיבנא בס"ד. [והשוה דברי המדרש הנ"ל למובא בספר צדקה לחיים (אות שט"ו) שהצדקה מלאך המות של מלאך המות ודוק].

ותו יש לומר אחר דקיימא לן אין מיתה בלא חטא, ואין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), וגם קיימא לן שצדקה מכפרת אפילו על **הזדונות**, וכאומרם במדרש דברים רבה (פ"ה ס"ג): "זה שאמר הכתוב עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח, הקרבנות אין מכפרים אלא לשוגג, והצדקה והדינים מכפרים בין לשוגג בין למזיד" ע"ש, ועיין בזה בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"א), ובחיבורי כרם יעקב (סימן ט"ז אות מ"ד), ובקונטרס "אמרי חיים" דילן שבסוף ספר צדקה לחיים (דף ש"ח), אם כן הרגיל בצדקה יחיה ויארץ ימים. [והיינו טעמא נמי דתשובה מאריכה ימים. עיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן כ"א) ע"ש].

ויש להוסיף בה דברים, שהרי העוונות גורמים סילוק השכינה, עיין בכל המובא בספר אמרי שמאי (כרך ב' תהלים דף נ"ב), ואחר שצדקה מכפרת על העוונות כנ"ל, ואין סילוק שכינה, אלא שוב שורה שכינה, בדין הוא שיטול שכרו שנות חיים ויארץ ימים וכנ"ל.

ודע כי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו צדקה לחיים (סימן ר"ה) כתב: "וצדקה אפילו שלא לשמה מצילתו מן המוות, והוא וצדקה תציל ממות בו' מוסיף, וראיתי בספר מעיל צדקה (סימן אלף תר"ך) דכתב דאף על פי שהיוהרא מאוסה לפני כל בר דעת, וכל שכן לפני הקב"ה, עם כל זה אם נתן צדקה ביוהרא, מוכרח הקב"ה להצילו ממיתה משונה וממיתה עצמה, דהא מיהא עשה רצונו יתברך להחיות

זה שרתה עליו **שכינה**", ובמדרש תנא דבי אליהו (פרק י') מי שעושה צדקה אומר הקב"ה מי פדה אותי ואת שכינתי העושה צדקה ע"ש, ועיין בספר חסידים השלם מכתב יש (סימן תת"פ דפוס ברלין): "הנותן צדקה יזכה לראות פני שכינה", ועיין שם שהאריך להביא ראיות מתורה נביאים וכתובים ע"ש, ובספר חסידים הרגיל נמצאים הדברים (סימן שכ"א), וכתב בספר ראשית חכמה (שער היראה פט"ו אות ס"ז): "אמר שלמה ומכבדו חונן אביון, והטעם כי העניים והאביונים הם מאנני תבירין דילה והשכינה דרה בהם, ולכן המכבד בממונו לעניים **מכבד לשכינה**" ע"ש, ועיין בספר הזהר הקדוש ח"ג (דקי"א ע"א) עש"ה ודוק.

והיינו טעמא נמי דגמילות חסדים מאריכה ימים, וכבר אמרו חז"ל במדרש זוטא לשיר השירים (פרק א'): "צדקה וגמילות חסדים גורמת שתשרה **שכינה** ביניהם" ע"ש, ובמדרש הגדול דברים (ז' י"ב סוף דף קנ"ח): "חסד שעשו ישראל הוא גורם להם להם להדבק **בשכינה** שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום", ודוק.

ועוד יש לומר כי כך מידת האל ב"ה לתת לאיש כמפעליו ומידה כנגד מידה, ואחר שנותן צדקה מחיה נפשות, בדין הוא שיטול שכרו אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לו, וכדכתב בעל הרוקח ז"ל גבי מצות מעקה כדכתיבנא בחיבורי הנכחי (ערך מעקה) ע"ש ועיין היטב במדרש תנחומא (פרשת משפטים סט"ו) ע"ש.

ומצאתי במדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק י'): "ואין לך סם חיים למלאך המות אלא מידת הצדקה בלבד", ופירש במאורי אש (שם אות ה'): "אף שכמה מצוות יש שהם מסוגלות לפדות ממיתה, עם כל זה הצדקה

ברעב, אינו חושש לרחם עליו שלא ימות, והוא מעין הבא להורגך השכם" וכו' עכ"ל.

ובודאי אמר כן רבינו ז"ל לתפארת המליצה, ולבו הטהור רתח על מעשה מקולקל של אותו עשיר רע, אבל לא נתכוין כפשוטו שמותר לעשות אופנים לבערו מן העולם, וזה ברור אצלי.

ועוד כזאת כתב במעיל צדקה שם (סימן אלף שע"ז): "אמר רבי שמואל בר נחמני אם

ראית אדם שהוא מונע עצמו מן הצדקה, הוי יודע שהוא מתחסר (ילקוט שמעוני משלי פרק י"א), אמר מונע עצמו מן הצדקה, שיש בני אדם שכל כך שונאים הצדקה, שאם אירע שמפני הבושה נותנים צדקה, עושים לאחרים שיקחו מממונם ויתנו, כי להם אין לב לתת בידים, ובא בעל המאמר הנ"ל ללמד שכיון שהוא מונע ידו מן הצדקה, אף על פי שנותנה על ידי אחרים, הוי יודע שהוא מתחסר ויבוא לידי עניות, משום שבנתינה עצמה מורה רוע לבו ומעשיו עכ"ל, וגם זה צל"ע. ואין להאריך. ועיין מה שהבאנו בחיבורי הנכחי לעיל (ערך צדקה הערה ז') ודוק.

נפשו של עני בצדקתו, ועל היוהרא יקבל עונשו בפני עצמו, דאין הקב"ה הוא ותרן, ואינו מעכב מה שנתן בדרך יוהרא למנוע ממנו חיים, כאשר הוא החייה לעני מידה כנגד מידה במידותיו יתברך, וכן הוא שם במעיל צדקה (סימן תתשס"ח), עד כאן דבריו ושפתים יצדק". ובס"ד הארכתי בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ז, ולפי שעה נדפס כעת בקובץ התורני היקר "מקבציאל" שנת תשס"ח (גליון ל"ד דף קנ"ד ואילך) עיין שם וצורף לכאן.

וראיתי חידוש נפלא לרבינו בעל שבט מוסר זצ"ל בספרו מעיל צדקה (סימן אלף תרצ"ג): "שמעתי על עשיר אחד שלא היה נותן פרוטה לעני, וכשהיה בפני רבים והעני היה מפציר עמו שיתן לו, מפני הבושה היה מניח ידו בכיס להוציא פרוטה לעני, ולא היה יצרו מניחו להוציא ידו מן הכיס, עד שהיה אומר אל אחד מהנצבים עליו שיוציא הוא הפרוטה בידו, שהוא אין נותן לו לבו להוציאה וליתנה בידו לעני. ונראה שלעשיר כזה וכיוצא בו, **מותר להפקיר ממונו, או לעשות אופנים לבערו מן העולם**, ויפול ממונו ליורשיו, יען שרשע הזה שופך דמים, כי אם יראה עני מוטל

חידושי סוגיות

(יומא ס"ו ב', ס"ט א')

א. בענין מיתת רוצח בסייף

[מנוחת שלום ח"ב ס" כד]

במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף, מחורשים הרבה, שהרי מזמן מתן תורה כבר היה לבני ישראל דין **ישראל** גמור, ומאי שאטייה הכא לדונם כדין בן נח שמיתתו בסייף.

וכבר מצאתי לגאון המובהק רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר (כלל א' אות ז' ד"ד רע"א) שהרגיש בזה וכה כתב: "ומתבאר בדברי רש"י ז"ל יותר מזה דאפילו אחר התחלת מתן תורה מסיני, עם כל זה כל זמן המשך נתינת התורה במדבר, עדיין היה להם דין בן נח לענין הדברים שלא נתפרשו עדיין בדיני התורה, וזה חידוש גדול דמהתחלת סיני הרי ודאי יצאו כבר מכלל בן נח לגמרי ונעשו ישראלים גמורים וצ"ע.

ואולי כוונת רש"י ז"ל דכיון דעדיין לא נתפרש למשה ארבעת מיתות בית דין, על כן הוכרח לדונם בסייף ולא היה יכול לדונם במיתה החמורה מזו דשמא אין חייבים מיתה חמורה יותר מה שאין כן בסייף שפיר דן אותם דזה ודאי היו חייבין, דאי אפשר שתהיה מיתתם קלה מזו דאם כן נמצא שיצא בני ישראל מכלל בני נח להקל, אבל אכתי קשיא למאן דלית ליה סברא דמי איכא מידי [דלישראל מותר ולבן נח אסור עיין סנהדרין (נ"ח ב') וחולין (ל"ג א')].

עם כל זה הרי שפירות דמים דבן נח עונשו בסייף ודישראל בחנק, ולפי מה דקיימא

יומא (ס"ו ב'): "שאלה אשה חכמה את רבי אליעזר מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה. אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלך וכו', איתמר רב ולוי חד אמר זיבח וקיטר בסייף, גפף ונישק במיתה, שמח בלבבו בהדרוקן, וחד אמר עדים והתראה בסייף, עדים בלא התראה במיתה, לא עדים ולא התראה בהדרוקן".

ופירש רש"י ז"ל: "שמעשה העגל שוין, עבודותיו שוות לאיסור, מפני מה אין מיתתן שוה, שהיו בו שלש מיתות, מיתת סייף שימו איש חרבו, מיתת מגיפה, ויגוף ה' את העם מיתת הדרוקן, דכתיב ויזר על פני המים, ואמרינן במסכת עבודה זרה (מ"ד א') לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלצבות בטן: זיבח וקיטר, הן עבודות שחייבין עליהן לעבודה זרה מיתה, כדתנן בסנהדרין (ס' ב') שהן בסקילה, וכאן בסייף, שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף, כדאמרינן בסנהדרין (נ"ו א'): גיפף ונישק, אין בהן מיתת בית דין כדתנן (שם ס' א'), אלא בידי שמים נידונו במגפה". ועיין גם בדברי רבותינו בעלי התוספות על התורה שמות (ל"ב כ') ודוק היטב.

ולבאורה דברי רש"י ז"ל שכן במעשה העגל נידונו עובדיו "בסייף, שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו

ואנשי עיר הנדחת, בשלמא עיר הנדחת כתיב בהו לפי חרב, אלא רוצח מנלן דתניא נקם נקימה זו איני יודע מה הוא, כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף, וכן הוא שם סנהדרין (ע"א ב', וע"ח ב') דרוצח דינו בסייף, וכן הוא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות (כ"א כ'), ועוד הרבה.

ובן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות רוצח (פ"א ה"א) והלכות סנהדרין (פ"ד ה"א), וכן כתבו רש"י ז"ל סוטה (ח' ב'), וסנהדרין (ט"ו ב', ול"ז ב', וע"ח א', ופ"ד ב'), ותוספות ז"ל סוטה (שם) וסנהדרין (נ"ג א' וע"ג א'), ומכות (ב' ב'), ותוספות על התורה שמות (כ"א כ"א) ודברים (כ"א ט' וי"ח), והרב החזקוני ז"ל דברים (כ"א ט'), ורבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות קכ"ח) ועוד הרבה הרבה. וצ"ע.

לן כרבנן דרבי שמעון חנק קיל מסייף (סנהדרין מ"ט ב'), אם כן מצינו מיתה קלה בישראל [חנק] מבין נח [סייף]. ועל כרחין סברה דמי איכא מידי דלישראל וכו' היינו רק בדבר המותר לישראל ואסור לבן נח, מה שאין כן כאן דשפיכות דמים גם לישראל אסור ולשניהם יש עונש מיתה, אלא שיש חילוק באיכות המיתה, בזה לא שייך מי איכא מידי דלישראל וכו', ואם כן הך דעבודה זרה דכוותה ויש ליישב ואין להאריך, עד כאן דברי הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל.

והגם שדברי פי חכם חן, בעניותי איני מבין דברות קדשו במה שכתב דעונש שפיכות דמים בגוי הוא סייף ובישראל חנק, ולכאורה הוא תמוה, כי גם בישראל עונש שפיכות דמים הוא בסייף, וכמו שאמרו במפורש במסכת סנהדרין (נ"ב ב'): "אלו הן הנהרגין הרוצח

ב. בענין כהן גדול היוצא בבגדי כהונה מחוץ למקדש

[כרם יעקב סי' יג אות כא]

ונעלם ממני מקור הדברים שכהן גדול יוצא מן המקדש בבגדי כהונה חייב מיתה, וביומא (שם) לא נמצא כן, ולא אמרו רק שאסור לצאת בהם למדינה וצ"ע. [תשמ"ג].

[ולחומר הקושיא נלענ"ד דהנה בתוספתא (סוף כלאים) הגירסא, בגדי כהן גדול היוצא בהן למדינה חייב, ע"כ. ופירושו דחייב מלקות, ככתוב ברמב"ם סוף הלכות כלאים, ע"ש. ואפשר דכן גרס ביומא רבי דוד הנגיד ז"ל, ומה שכתב חייב מיתה, הוא ט"ס אגב שיטפא, וצ"ל חייב מלקות. שמואל יואל].

[גרסינן במסכת יומא (ס"ט ע"א) תא שמע בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור, ובמקדש בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה מותר וכו'].]

ראיתי במדרש רבי דוד הנגיד ז"ל נכד הרמב"ם ז"ל (פרשת פקודי דף רל"ה) שכתב: "כל כהן גדול היוצא מן המקדש בבגדי כהונה חייב מיתה, אלא אותה שעה [שיצא שמעון הצדיק לקראת אלכסנדר, כיומא ס"ט א'] הוראת שעה היתה כמו שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך", עיין שם.